

5558-1

EVANGÉLIKUS VALLÁSTAN

III. IV.

AZ ELEMI NÉPISKOLA V—VI. ÉS ISMÉTLŐ OSZTÁLYOS
TANULÓI RÉSZÉRE.

A magyarhoni ág. h. ev. egyetemes vallástanítási tanterv alapján

IRTA:

KISS ÁRPÁD,
csernátfalusi ev. lelkész.

— Egyházhatóságilag engedélyezve. —

JAVITOTT ÉS BŐVITETT MÁSODIK KIADÁS.

Ára 60 fillér.

== Nyomatott ==

Jancsó János könyvnyomdájában
Hosszúfalu, 1910.

5358-1

L
2006

ELŐSZÓ.

Vallástant írni, mely úgy a tantervnek, mint a követelményeknek megfelelően és hogy azzal tanító és tanuló kedvvel foglalkozzanak, nehéz feladat. S midőn én erre „*Evangelikus Vallástan*“ címen munkám második kiadásával — közel 33 évi gyakorlat után — ismét vállalkozom, teszem ezt annak kijelentésével, hogy e kiadást, kartársaimnak a használatból merített észrevételi méltatásával vettem munkába. Ugyanazért nem mulaszthatom el, hogy Deák Sándor türkösi és Horváth László b.-ujfalusi lelkészársaknak a bővítésnél és átdolgozásnál tanusított szives közreműködésért, e helyen is köszönetet ne mondjak!

Annak pedig, ki a munkában is kegyelmesen megsegített: a jóságos mennyei Atyának legyen dicsőség, hála és magasztalás!

Csernátfalva, 1910. szeptember hó.

A szerző.

V—VI. osztály első évi tananyaga.

Bevezetés.

1. Mi a vallás?

A vallás benső életközösség az ember és Isten között. (1. János 1, 3.)

2. Minden embernek egyforma a vallása?

Nem minden embernek egyforma a vallása, mert az embereknek az Istenben való hite különböző alakban jelenik meg. Vannak ugyanis, kik azt hiszik, hogy több Isten van és vannak, kik élő Istenben hisznek.

3. Melyik a mi vallásunk?

A mi vallásunk a keresztyén vallás.

4. Miért nevezik vallásunkat keresztyénnek?

Vallásunkat isteni alapítójáról az Ur Jézus Krisztusról nevezik keresztyénnek, mert Ő benne hiszünk és az Ő tanítása szerint élünk.

5. Mire tanított Jézus?

Jézus Istennek igaz ismeretére és tiszteletére tanított bennünket, hogy Őt megismerve, tudjuk teljesíteni szent akaratát.

6. Honnét ismerjük meg Istennek üdvösséges akaratát?

Istennek üdvösséges akaratát megismerjük a bibliából vagyis azon szent könyvből, mely az isteni kijelentés tökéletes okmánya.

Biblia.

1. Mit jelent ez a szó: biblia?

Ez a szó „*biblia*“ azt jelenti: könyvek könyve, vagyis minden könyvek között ez az első, a legfőbb és a legbecsesebb.

2. Mit foglal magában a biblia?

A *biblia* magában foglalja Istennek igéjét, Istennek szent dolgait, s ezért Szentírásnak, Testamentumnak, Szövetségnek is nevezzük.

3. Hány fő részből áll a biblia?

A *biblia* két fő részből áll, ugymint Ó- és Új-szövetségből vagy Ó- és Új-testamentumból.

4. Mit tartalmaz az Ószövetség?

Az Ószövetség Istennek ama kijelentését tartalmazza, melyet Mózes által a zsidó népnek adott ki s melynek summája a tizparancsolat, vagyis a törvény.

5. Mit tartalmaz az Újszövetség?

Az újszövetség Istennek azt a *teljes* kijelentését tartalmazza, melyet Jézus Krisztusban az egész emberiségnek adott ki, s melynek lényege az evangélium.

6. Tartalmukat tekintve hány csoportra osztjuk fel a biblia könyveit?

Tartalmukat tekintve a *biblia* könyveit három csoportra osztjuk fel, u. m: *történeti*, *tanitói* és *prófétai* könyvekre.

7. Melyek az Ószövetségben a történeti könyvek?

Az Ószövetségben a *történeti* könyvek a következők: Mózes 5, Jozsue 1, Birák 1, Ruth 1, Sámuel 2, Királyok 2, Krónikák 2, Esdrás 1, Nehemiás 1 és Eszter 1 könyve. Ezekben a könyvekben a világ teremtése az emberiségnek és zsidó népnek története van megírva. 10.

8. Melyek az Ószövetségben a tanitói könyvek?

Az Ószövetségben a tanító könyvek ezek: Jób, Zsoltárok (150), Példabeszédek, Prédikátor és Énekek énekének könyvei. = 5. A mint nevek mutatja ezek a könyvek, — tanítás, oktatás és buzdításról szólnak.

9. Melyek az Ószövetségben a prófétai könyvek?

Az Ószövetségben a prófétai könyvek a következők:

1. Nagy próféták: Ezsaiás, Jeremiás, Jeremiás siralmi, Ezékiel, Dániel könyvei. = 5.

2. Kis próféták: Hoseás, Jóel, Ámos, Abdiás, Jónás, Mikeás, Náhúm, Habakuk, Zofoniás, Aggeus, Zakariás és Malakiás könyvei = 12. Ezek a könyvek az Isten által ihletett prófétáknak jövendölését tartalmazzák.

10. Melyek az Újszövetségben a történeti könyvek ?

Az Újszövetségben a történeti könyvek ezek : Máté, Márk, Lukács és János evangéliuma és Lukácsnak az Apostolok cselekedeteiről írt könyve. — 5. Ezek a könyvek előadják Jézus Krisztusnak a keresztyén vallás szerzőjének, az ő tanítványainak és az apostoloknak élettörténetét, a keresztyén egyház megalapítását és terjesztését.

11. Melyek az Újszövetségben a tanítói könyvek ?

Az Újszövetségben a tanítói könyvek ezek : Pál apostolnak levelei és pedig Rómába egy, Korintusba kettő, Galatába, Efezusba, Filippibe, Kolosséba egy-egy, Thessalonikába kettő, Thimotheushoz kettő, Titushoz Filemanhoz és a zsidókhöz írt egy-egy levele. Kivüle irtak még leveleket Jakab egyet, Péter kettőt, János hármat és Judás egyet. — 21

Az apostolok ezekben a levelekben a gyülekezeteket és azok tanítóit Krisztus evangéliumára tanítják s intik a hiveket, hogy a hitben, reményben és szeretetben állhatatosan megmaradjanak.

12. Az Újszövetségben hán, prófétai könyv van?

Az Újszövetségben csak egy prófétai könyv van s ez János apostolnak a Jelenésekről írt könyve. Ebben írta meg János apostol a keresztyén egyháznak harcát és diadalát a zsidóság és pogányság felett

13. Hogy nevezzük az eddig elősorolt könyveket ?

Az eddig elősorolt könyveket *kanonikus* könyveknek nevezzük, a mi annyit tesz, hogy azokat Isten lel-

kétől ihletett férfiak, próféták és apostolok irták Ezeket hitünk és életünk zsinormértékéül ismerjük el.

14. Vannak-e még a bibliának más könyvei is, és melyek azok ?

A bibliának még más könyvei is vannak, ezek az ugynevezett apokrifikus (rejtett) könyvek, melyeknek eredete bizonytalan lévén, nem tekintetnek isteni eredetűeknek. Ide tartoznak: Tóbiás, Judith, Makkabeusok, könyve stb.

15. Milyen nyelven irták eredetileg a biblia könyvet ?

A biblia könyvei közül az Ó-testamentumi könyvek eredetileg (zsidó) héber nyelven, az Újtestamentumi könyvek görög nyelven vannak megírva.

16. Ki fordította le a bibliát magyar nyelvre ?

A bibliát többen fordították le magyar nyelvre, legjobb, a melyet Károlyi Gáspár gönczi pap 1590-ben fordított le és adott ki. A bibliát eddig 300-nál több nyelvre fordították le. A biblia terjesztésében legtöbb érdemet szerzett a brit és külföldi biblia-társulat, mely 1804-ben alakult Londonban; különféle nyelveken eddig 1800 milliónál több bibliát adott ki.

17. Mi a bibliának rendeltetése ?

A bibliának rendeltetése, hogy azt olvassuk és tanuljuk szorgalmasan, mert csak abból ismerhetjük meg Istennek kijelentett szent akaratát, abban találunk meg mindent, ami minket vallásos és erkölcsös életre serkent.

18. Mit határoz meg a biblia?

A biblia meghatározza, hogy mit *higyjünk* és mit *cselekedjünk*, hogy az örökélet üdvösségét elnyerhessük. (Timotheus 3 r. 16, 17 o.)

19. E szerint a keresztény *Vallástan* hány részre oszlik?

E szerint a keresztény *Vallástan* két részre oszlik, u. m.: *hittanra* és *erkölcsanra*.

Hit- és erkölcsstan.

I. RÉSZ.

A) Hittan.

1. Hol vannak hitünk igazságai röviden megírva?

Hitünk igazságai röviden a közönséges keresztyén vagy apostoli hitvallásban vannak megírva, mely így hangzik :

Hiszek *egy Istenben*, mindenható Atyában, mennyeinek és földnek teremtőjében.

Hiszek a *Jézus Krisztusban*, Istennek egyszülött Fiában, mi Urunkban, ki fogantaték a Szentlélektől, születék szüz Máriától, kinzaték Poncius Pilátus alatt, megfeszítették, meghala és eltemették, száll alá ipoklokra, harmadnapon halottaiból feltámadta, felméné a merynyekbe, üle Istennek, a mindenható Atyának jobbára, honnan leszen eljövendő ítélni eleveneket és holtakat.

Hiszek *Szentlélekben*, hiszek egy közönséges keresztyén anyaszentegyházat, szenteknek egyezségét, bűnöknek bocsánatát, testnek feltámadását és az örökéletet.

2. Miért nevezzük a hitvallást közönségesnek?

A hitvallást *közönségesnek* azért nevezzük, mert minden keresztyén egyház (felekezet) hiszi és tanítja, tehát minden keresztyén emberrel közös.

3. Miért nevezzük ezt a hitvallást apostolinak?

Ezt a hitvallást *apostolinak* azért nevezzük, mert az apostolok tanításával teljesen megegyez.

4. Az apostoli hitvallás szerint a hittan hány részből áll és melyek azok?

Az apostoli hitvallás szerint a hittan három részből áll: első szól az *Istenről és a teremtésről*, második a *Jézusról és a megváltásról*, harmadik a *Szentlélekről és a megszenteltetésről*.

Első hitágozat.

Istenről és a teremtésről.

5. Melyik az első hitágozat?

Hiszik egy Istenben mindenható Atyában, mennynek és földnek teremtőjében.

Ezen hitágozat szerint hiszem, hogy Isten teremtett engemet, minden teremtményekkel egyben; nekem testet, lelket és minden szükségeseket ad, melyért én neki hálával, dicsérettel, szolgálattal és engedelmességgel tartozom.

6. Mikor lesz hitünk rendületlen Istenben?

Hítünk akkor lesz rendületlen Istenben, ha ismerjük az *Ő lényét, tulajdonságait és munkáit*.

7. Mit tanít a szentírás Isten lényéről?

A szentírás Isten *lényéről* azt tanítja, hogy ő a leg-tökéletesebb *lélek és szeretet*.

Lélek azért, mert miként a levegő, mely minket körülvesz, éltet s még sem láthatjuk — így az Isten is láthatatlan, tehát nincs teste; szeretet azért, mert mind azt a sok jót, melyet nekünk naponként ad, ingyen, szeretetből adja és mi azért neki semmit sem adhatunk.

Az Isten lélek és a kik Őt imádják, szükség, hogy lélekben és igazságban imádják. Ján. 4—24.

8. Melyek a szentírás szerint Isten tulajdonságai?

A szentírás szerint Isten tulajdonságai ezek: *örökkévaló, igazságos, bölcs, irgalmas, kegyelmes, mindentudó, mindenütt jelenvaló, mindenható es szent.*

Örökkévaló, mert nem volt kezdete és nem lesz vége; Ő öröktől fogva volt, van és lesz.

Igazságos, mert a jókat megjutalmazza, a gonoszokat megbünteti — s ha néha-néha a büntetéssel késik is, ezt csak azért teszi, mert azt akarja, hogy a rosszak megtérjenek és bűneik miatt el ne vesszenek. Zsolt. 119—137.

Bölcs, mert csak a jót akarja, s céljainak elérésére a legjobb eszközöket használja. Jób 11—7—8.

Irgalmas, mert bár minden ember kisebb-nagyobb mértékben bűnös, melyért büntetést érdemel, — de a jó Isten mégis megkegyelmez; sőt mikor fájdalmat és szenvedéseket bocsát reánk, azzal is azt akarja, hogy tekintsünk égre, hol a mi örök hazánk van. Zsolt. 145—8.

Mindentudó, mert tud mindeneket; tudja a múltat, a jelent, a jövőt; belát szivünk rejtekébe s előtte még gondolataink is nyilván vannak. Zsolt. 7—10.

Mindenütt jelenvaló, mert előle elrejtőzni nem lehet ; ott van a magasban és a mélységben-, a világosságban és sötétségben-, sőt még szívünkbe is beköltözik, ha mi oda befogadjuk.

Mindenható, mert megtehet mindent a mit akar, előtte nincs lehetetlenség. Égben és földön minden az Ő akarata szerint történik. Mát. 19—26.

Szent, mert mint legtökéletesebb és legtisztább szeretet, ment minden fogyatkozástól ; szeret mindenkit, egyedül csak a bűnt utálja. Esá : 6—3.

9. Mit nevez a szentírás Isten művének ?

A szentírás Isten művének nevezi a *teremtést* és *gondviselést*.

10. Mit tesz teremteni ?

Teremteni annyi tesz, mint semmiből létrehozni egy világot. Teremteni egyedül Isten tud : az ember csak feldolgozza, megkészíti az Isten által megteremtett anyagból a különféle tárgyakat, de létrehozni nem tud egy porszemet, egy fűszálat sem.

11. Miből teremtette Isten a világot ?

Isten a világot semmiből teremtette, csak azt mondta *legyen* és a világ meglett : Istennek ha valamit létre akar hozni, nincs szüksége anyagra és eszközre, de az ember anyag és eszköz nélkül nem képes semmit előállítani.

Zsolt. 33—9. Bibl. t. A világ teremtése.

12. Miből áll a világ ?

A világ mennyből és fölből áll. A menny a láthatatlan világot, Istennek és angyaloknak hazáját, — a

föld az embereknek és az egész látható világnak lakóhelyét teszi.

13. Magára hagyta-e Isten a világot a teremtés után ?

Isten a világot a teremtés után sem hagyta magára, hanem *gondviselésével* örködik földi és mennyei teremtményei fölött s vezeti a világot a kitűzött cél felé, mely a tökéletesedés. Mát 5. 48.

14. Mit tanít a szentírás a gondviselésről ?

A szentírás azt tanítja a gondviselésről, hogy valamint a teremtés, úgy a gondviselés is egyedül Isten műve, Isten nemcsak teremtette a világot, hanem abban az ő teremtményeinek hiven gondját is viseli, úgy, hogy a legkisebttől a legnagyobbig megtalálja minden azt, a mire neki szüksége van. Isten gondviselése legszembetűnőbb az emberen, kit a többi teremtmények fölé emelt az által, hogy nemcsak testet, de észet és lelket is adott beléje. Az észet azért, hogy tudja a jót a rosztól, az igazat a hamistól, az erényt a büntől megkülömböztetni; a lelket azért, hogy a földiekről tekintsen a mennyeiekre s törekedjék megnyerni az örök életet és annak boldogságát. I. Pét. 5—7.

15. Mi által nyeri meg az ember az örökéletet és annak boldogságát ?

Az ember az örökéletet és annak boldogságát istenes élet által nyerheti meg, azért már a teremtéskor Isten az embert bünnélkülinek teremtette, mert azt akarta, hogy az ember, mint az ő lelkének részese, hozzá mindenben hasonló és boldog legyen. I. Moz. 1—27.

16. Megmaradt-e az ember teremtéskori állapotában ?

Az ember nem maradt meg teremtéskori állapotában, mert Isten parancsát áthágva hünbe esett és ezzel magát Istentől elszakítva, — a halálnak és kárhozatnak hatalmába jutott.

Rom, 6—23. A bűnnek zsoldja a halál.

17. Bűne miatt eltaszította-e Isten magától az embert ?

Isten az embert bűne miatt sem taszította el magától, hanem mint szerető Atya az ő gyermekeit tanítással, intéssel próbálta visszatéríteni, s mikor mindez nem használt, szeretetét, gondviselését azzal pecsételte meg, hogy az ő fiát az Ur Jézust küldte a földre az emberek megváltására, hogy minden, a ki hiszen ő benne, el ne veszzen, hanem örök életet nyerjen, Ján, 3. 16, Ef. 2—5.

Második hitágozat.

Jézusról vagy a megváltóról.

17. Melyik a második hitágozat ?

„Hiszek a Jézus Krisztusban, Istennek egyszülött fiában, mi Urunkban, ki fogantaték a Szentlélektől, születék szüz Máriától, kinzaték Poncius Pilátus alatt, megfeszítették, meghala és eltemették, szálla alá poklokra, harmadnapon halottaiból feltámad, felmene a mennyekbe, üle Istennek, a mindenható Atyának jobb-jára, honnan léssen eljövendő ítélni eleveneket és hol-

fakat. Ezen hitágozat szerint hiszem, hogy a Jézus Krisztus valóságos Isten, az Atyától öröktől fogva született, de valóságos ember is, a szüz Máriától született, — nekem Uram, ki engemet, elveszett és elkárhozott embert megváltott minden bűntől, a haláltól és az ördögnek hatalmától megszabadított, — nem arannyal sem ezüsttel hanem az ő szent és drága vérével, az ő ártatlan szenvedésével és halálával, — hogy egészen az ő tulajdona legyek és az ő országában ő alatta éljek s neki szolgáljak örök igazságban ártatlanságban és boldogságban, a miképen ő is feltámadott a halálból él és uralkodik mindörökké.

18. Mit ismerünk meg e hitvallásból?

E hitvallásból megismerjük a Fiu-Istennek nevét, lényét és művét.

19. E hitvallás szerint mi a neve a Fiu-Istennek?

E hitvallás szerint a Fiu-Istennek két neve van, egyik a *Jézus*, másik a *Krisztus*.

20. Mit jelent a Jézus név?

A *Jézus* név azt jelenti, hogy ő szabadító, megváltó, mert megszabadított, megváltott minket a bűnnek, a halálnak, az ördögnek hatalmától. 1. Kor. 1—30.

21. Mit jelent a Krisztus név?

A *Krisztus* név azt jelenti: *Felkent, Király*.

A zsidóknál királyokat, főpapokat, és prófétákat megszentelt olajjal felkentek és ezért Isten felkentjeinek nevezték őket, Jézust mint *királyt, főpapot* és *prófétát* Isten

kente fel nem olajjal, de szentlélekkel, azért neveztetik ő *Isten felkentjének* vagy *Krisztusnak*.

22. Mit tanít a hitvallás a Fiu-Isten lényéről ?

A hitvallás a Fiu-Isten lényéről azt tanítja, hogy ő valóságos *Isten* és valóságos *ember*, mert benne mind az isteni, mind az emberi tulajdonságok szorosán egyesülve vannak. Bibl. t. Jézus születése.

23. A hitvallás mely szavakkal fejezi ki, hogy Jézus valóságos Isten ?

Hogy Jézus valóságos Isten azt a hitvallás ezen szavakkal fejezi ki: *Istennek egyszülött fia*, a mi azt teszi, hogy Isten többi gyermekei között egyedül Jézus az, ki mindenkben hasonló hozzá és bir az Ő tulajdonságaival, ezt bizonyítja fogantatása, születése, halála, feltámadása és mennybemenetele. Ján. 10—40.

24. A hitvallás mely szavakkal fejezi ki, hogy Jézus valóságos ember ?

Hogy Jézus valóságos ember a hitvallás ezen szavakkal fejezi ki: *születék, kinzáték, megfeszítették, meghala és eltemették*, — a mi annyit tesz, hogy születésétől haláláig kivéve a bűnt, — mindenben hasonló volt az emberekhez.

25. Mivel jutalmazta meg Isten az ő szent Fiának önfeláldozó munkásságát ?

Isten az Ő szent Fiának önfeláldozó munkásságát azzal jutalmazta meg, hogy felmagasztalta Őt.

Csel. 3—13. A mi atyáinknak Istene megdicsőítette az ő fiát a Jézust.

26. Mely szavakkal fejezi ki a hitvallás Jézus felmagasztaltatását ?

A hitvallás a felmagasztaltatást ezen szavakkal fejezi ki: harmadnapon feltámadta, felmene a mennyekbe, üle az Atyának jobbára, honnan leszen eljövendő.

27. Minek nevezi a hitvallás a Fiu-Isten művét ?

A hitvallás a Fiu-Isten művét *megváltásnak* nevezi, mely azt teszi, hogy Isten végtelen szeretetét és irgalmát nem vonta meg az emberektől még akkor sem, mikor ezek a bűnökbe egészen elmerültek, hanem az időnek teljességében elküldte az ő szent Fiát a Jézus Krisztust, hogy megváltsa, megszabadítsa őket a bűnnek, ördögnek és halálnak hatalmától.

28. Mivel vitte véghez Jézus a megváltást ?

Jézus a megváltás nagy munkáját tanításával, példás életével, ártatlan szenvedésével és halálával vitte véghez. I. Pét. 1—18.

29. Hol van Jézus tanítása megírva ?

Jézus tanítása szent könyvünkben van megírva, melynek evangéliom (örömhír) a neve. Bibl. t. A hegyi beszéd. A példázatok.

30. Miként lett Jézus tanítása által a mi megváltónkká ?

Jézus úgy lett tanítása által a mi megváltónkká, hogy megtanított minket Isten igaz ismeretére és helyes tiszteletére.

31. Miként lett Jézus életével a mi megváltónk ?

Jézus életével úgy lett a mi megváltónk, hogy példát adott a jó cselekedetekre, Isten és emberek iránti szeretetre. Ef. 5—2.

31. Miként lett Jézus szenvedésével, szent és drága vérével a mi megváltónkká ?

Jézus szenvedésével, szent és drága vérével, akként lett a mi megváltónkká, hogy a mi bűneinkért szenvedett és engedte vérének kiontani a keresztfán, csak-hogy bebizonyithassa mennyei Atyja iránti rendíthetetlen hűségét és az emberek iránt szívében táplált végíthetetlen szeretetét. Bibl. t. Jézus halála. I. Pét. 2—24.

33. Mivel tartozunk Jézusnak ezen nagy áldozatáért ?

Jézusnak ezen nagy áldozatáért *hálával* és *engedelmességgel* tartozunk, mit úgy bizonyíthatunk be, ha a bűnöket elkerüljük és úgy élünk, a mint ő élt és tanított. Ef. 4—15.

34. Miként valósulhat ez meg ?

Ez akként valósulhat meg, ha Isten az ő Szent lelkét adja nekünk.

Harmadik hitágozat.

A Szentlélek és a megszentelés.

35. Melyik a harmadik hitágozat?

„Hiszek Szentlélekben egy közönséges keresztyén anyaszentegyházat, szenteknek egyességét, bűnöknek bocsánatát, testnek feltámadását és az örök életet.

Ezen hitvallás szerint hiszem, hogy saját értelmem vagy erőm által nem volnék képes a Jézus Krisztusban, az én Uramban hinni, sem ő hozzá jutni, hanem a szentlélek hívott engemet az evangélium által; ajándékaival megvilágosított, az igaz hitben megszentelt és megtartott, a miképen a földön az egész keresztyénséget is hívja, gyűjti, megvilágosítja, megszenteli és a Jézus Krisztusban megtartja, egy igaz hitben.

Mely keresztyénségben Ő nekem és minden hívőnek minden bünt naponként kegyesen megbocsát, s az ítélet napján engemet és minden holtat feltámaszt s nekem a Krisztusban hívőkkel együtt örök életet ad.

36. Mit ismerünk meg e hitvallásból?

E hitvallásból megismerjük a Szentlélek lényét, munkáját és munkájának áldásos következményeit.

37. Ki a Szentlélek?

A Szentlélek a Szentháromság harmadik személye, ki az Atyától és Fiutól származott s lényére nézve egy azokkal, tehát Isten és a Jézus lelke mibennünk. Ján. 15—26.

38. Kik vették először teljes mértékben a Szentlélek ajándékát?

A Szentlélek ajándékát teljes mértékben először az apostolok (Jézus tanítványai) vették Krisztus Urunk mennybemenetele után a 10-ik napon, Pünkösd ünnepén, zugó szélnek módjára, kettős tűzes nyelv alakban szállt reájok a Szentlélek, a mi őket okosabbakká, bátrabbakká tette és eszökbe jutott minden, a mire őket az Ur Jézus tanította és kezdettek különféle nyelveken beszélni. II. Péter 1—21.

39. Honnan vesszük mi a Szentlélek ajándékait?

Mi a Szentlélek ajándékait az evangéliumból vesszük; a ki azt szorgalmasan olvassa, tanulja és hallgatja, megtelik a Szentlélek mindazon ajándékaival, a melyet Isten az ő szent fia a Jézus Krisztus által ajándékozott az embereknek (jóság, igazság, alázatosság stb.) Rom. 8—14.

40. Hol végzi a szentlélek az ő megszentelő munkáját?

A szentlélek az ő megszentelő munkáját részint a Krisztusban hívők lelkében, részint a keresztyének gyülekezeteiben (egyházakban) végzi, buzdítva, lelkesítve a szép, jó és nemes cselekedetekre. Bibl. 1. Az özvegy-asszony fillére.

41. A szentlélek az ő megszentelő munkáját csak az egyes emberekben végzi-e?

A Szentlélek az Ő megszentelő munkáját nemcsak az egyes emberekben végzi, hanem kiterjed az az ösz-

szes keresztyénségre, a kik együttvéve képezik a közönséges keresztyén anya-szentegyházat.

42. Mit tanít a hitvallás a szentek egységéről?

A hitvallás a szentek egységéről azt tanítja, hogy míg a közönséges keresztyén egyháznak tagjai mind azok, a kik meg vannak kereszelve, tehát a jók és rosszak vegyesen, addig a hivek összeségéből a szentek egyességébe csak a jók, igazak tartoznak, vagyis azok, a kik a Jézus Krisztusnak lélek szerint hivei. Ef. 4—24.

43. Miként végzi a Szentlélek az ő megszentelő munkáját az egyes gyülekezetekben?

A Szentlélek az Ő megszentelő munkáját az egyes gyülekezetekben akként végzi, hogy elhívja, összegyűjti a hívőket az Urnak házába — a templomba — hol egymás példáján buzdulva: ének, ima és Isten ígéretének hallgatása és tanulása által építi őket a lelki életben. Mát. 18—20.

44. Mikor végzi a Szentlélek az ő megszentelő munkáját a családban?

A Szentlélek az Ő megszentelő munkáját a családban akkor végezi, mikor az apa, anya, gyermekek asztal köré gyűlve együttesen énekelnek, imádkoznak, egyes részeket és a szentkönyvből olvasnak, vagyis mikor házi istentiszteletet tartanak. A hol ilyen istentiszteletet végeznek a családok, oda a Szentlélek a béke, szeretet, egyetértés angyalát küldi ajándékol. Ef. 5—1.

45. Mit tanít a hitvallás a bűnök bocsánatáról?

A hitvallás a bűnök bocsánatáról azt tanítja, hogy minden ember kisebb nagyobb mértékben bűnös: gondolattal, szóval, cselekedettel és a jónak elmulasztásával bünt követ el, de ha bűneit megbánja, elhagyja és a jó utra tér, akkor Isten megbocsátja elkövetett bűneit. Zsolt. 25—11. Bibl. 1. Tékozló fiú.

46. Mi a bűnnek következménye?

A bűnnek következménye a büntetés, a mely kétféle lehet u. m. *testi* és *lelki*. *Testi* büntetés a szégyen, gyalázat, betegség és a testi halál; *lelki* büntetés a lelkiismeret vádolása, bánat, a mennyországból való kizárás. Ha Isten bűneink szerint bánna velünk, elvesznénk, de ő azt akarja, hogy megtérjünk és éljünk. Rom. 2—4.

47. Mit tanít a hitvallás a test feltámadásáról és az örök életről?

Azt tanítja, hogy a halálban csak testünk semmisül meg, de lelkünk visszatér Atyjához, Istenéhez, jobb világba, örökéletbe.

Ebbe az örökhazába eljutni, annak örömeiben részesülni pedig csak a Szentlélek áldásos működése mellett lehet, melyre segítsen meg minket a jó Isten! Amen. I. Thess. 4—14. Bibl. t. A konkolyról. A naini ifjú. A Jairus leánya. A gazdag és Lázár.

B) Erkölcstan.

II. RÉSZ.

N tizparancsolatról.

1. Az igaz hitnek mi a bizonyítéka?

Az igaz hitnek bizonyítéka a jó *cselekedet*. A hit jó cselekedet nélkül meghalt állat. Jak. 2—26.

2. Cselekedetbeli kötelességeink hol vannak a legrövidebben megírva.

A cselekedetbeli kötelességeink a tizparancsolatban vannak legrövidebben megírva, melyet Isten a zsidónépnek Mózes által a Sinai hegyen maga adott ki. Bibl. t. Mózes.

3. Csak a zsidónépnek-e törvénye a tizparancsolat?

A tizparancsolat nemcsak a zsidó népnek törvénye, hanem nekünk is törvényeink, mert azokat Krisztus Urunk nem törülte el, hanem maga is teljesítette s teljesítését kívánja. Mát. 5—17.

4. Mit foglal magában ez a törvény?

A törvény részint tilalmakat, részint parancsolatokat foglal magában.

5. Ki tudja ennek a törvénynek mind tilalmait, mind parancsolatait betölteni ?

Ennek a törvénynek mind tilalmait, mind parancsolatait csak az tudja betölteni, ki a jó Istent igazán féli és szereti.

6. Melyek a tizparancsolat bevezető szavai ?

Én vagyok a te Urad Istened.

7. Mit tesz ez ?

Isten ezen szavakkal megismerteti magát ; mintha mondaná : Én a ti Uratok, Istenetek beszélek veletek. Én adom nektek a törvényt.

8. Melyik az első parancsolat ?

Ne legyenek te néked én előttem idegen Isteneid. Ez azt teszi, hogy mi az Uristent mindenek felett féljük és szeressük és csak ő benne bizzunk.

9. Mi van itt tiltva ?

Tiltva van a bálvány imádása, mint azt a pogányok cselekszik, kik napot, holdat, csillagokat, kézzel csinált dolgokat, teremtményeket imádnak Isten helyett. Köztünk most ilyen bálványimádók nincsenek, de olyanok vannak, kik ezen parancsolat ellen vétének. Ilyenek mindazok, kik a földi dolgokat jobban szeretik, mint az Istent. Bibl. t. Illés és Akhába.

10. Mi van itt parancsolva ?

Parancsolva van Istennek *szívvel* való tisztelete és szeretete ; mert ki a az Istent szívéből tiszteli és

szereti, az elkerül minden roszt, a mi Isten akaratával ellenkezik. Ján. 14—15. Bibl. t. Ábrahám Kanaánba költözik.

11. Melyik a második parancsolat?

A te Uradnak Istenednek nevét hiába ne vegyed, mert nem hagyja az Ur büntetés nélkül azt, a ki az ő nevét hiába veszi,

Ez azt teszi, hogy mi az Uristent ~~ne~~ féljünk és szeressük, az Ő nevével ne átkozódjunk, ne esküdjünk, hanem minden szükségünkben segítségül hívjuk, imádjuk és hálaadással dicsőítsük.

12. Mi van itt tiltva?

Tiltva van Isten nevének oknélküli emlegetése, a mint azt azok teszik, kik káromkodnak, átkozódnak, esküsznek. Isten nevének oknélkül való emlegetése a legnagyobb bün, azért mondja a parancsolat; nem hagyja az Ur büntetés nélkül azt, a ki az ő nevét hiába veszi. 1. Péter 3—10. Bibl. t. Dávid és Goliát.

13. Mi van itt parancsolva?

Parancsolva van Istennek *szavainkkal* való tisztelete: ugyanazért, mikor imádkozunk vagy énekelünk e parancsolatot betöltjük. Zsolt. 50—15.

14. Melyik a harmadik parancsolat?

Megemlékezzél a szombat napról, hogy azt megszenteljed.

Ez azt teszi, hogy mi az Uristent ~~ne~~ féljünk és szeressük az ő szentigéjét és annak hirdetését meg

ne vessük, hanem szentnek tartsuk s örömet hallgassuk és tanuljuk.

15. Mi van itt tiltva?

Tiltva van a köznapi munkálkodás; a kik tehát vasárnapon és ünnepnapon hétköznapi munkát végeznek, a templomot elkerülik, vagy épen a korcsmákat látogatják — mindazok a parancsolat ellen vétének.

16. Mi van itt parancsolva?

Parancsolva van Istennek *cselekedettel* való tisztelete, — a mi annyit tesz, hogy különösen vasárnapon és ünnepnapon járjunk el szorgalmasan a templomba, ott viseljük magunkat illedelmesen, énekeljünk, imádkozzunk, hallgassuk figyelmesen az igét, olvassuk a bibliát, látogassuk meg a betegeket, segítsük a szükkölködőket stb.

Szóla Isten réges-régen:

„Hét nap vagyon minden héten,

Hatot nektek által adok,

Hogy serényen dolgozzatok.

De vasárnap az én *napom*.

Azért nektek is meghagyom:

Szenteljétek meg e napot,

Járjátok hűn a templomot

S az egész napon keresztül

Tartsa magát ki-ki szentül!“

Gyermek, tehát gondolj arra:

Vasárnap az Isten napja.

Bibl. t. A világ teremtése. A 12 éves Jézus.

17. Melyek a mi főbb ünnepeink ?

A mi főbb ünnepeink: *Karácsony*, Jézus születésének ünnepe (december 25.) Ezt megelőzőleg négy vasárnapkal kezdődik az Advent (eljövetel). Advent első vasárnapjával kezdődik az egyházi esztendő. *Nagy-péntek*: Jézus halálának napja. *Husvét*: Jézus feltámadásának ünnepe. *Áldozócsütörtök*: (Husvét után 40 nap múlva) Jézus mennybemenetelének emlékére. *Pünkösd*: (Husvét után 50., Áldozócsütörtök után 10 nap múlva) a Szentlélek eljövetelének és az anyaszentegyház megalakulásának ünnepe. *Szenháromság vasárnap*: (pünkösd utáni vasárnap.) *Reformáció ünnepe*: a hitjavítás emlékére (október 31.)

Kisebb helyi ünnepek:

Ujév, az esztendő első napja, Jézus névadásának ünnepe. *Vizkereszt*, (január 6.) Jézus megkeresztelésére és annak emlékére, hogy a keresztyén vallás nem egy népnek vallása, hanem világ vallás. *Krisztus bemutatósa* (febr. 2.) *Krisztus fagantatósa* (március 25.) *Virágvasárnap*: Jézus bevonulása Jeruzsálembe. *Nagy vagy zöld csütörtök*, az urvacsora szerzésének ideje. *Péter és Pál ünnepe* (jun. 29.) *Aratósi hála ünnep*, a mezői termények betakarítása után.

18. Mire köteleznek minket ezen ünnepek ?

Az ünnepek arra köteleznek, hogy azokon járjunk el szorgalmasan a templomba, ott magunkat viseljük illedelmesen, énekeljünk, imádkozzunk buzgón, hallgassuk az Isten igéjét figyelmesen és ez által igyekezzünk a lelki életben növekedni.

Zsolt. 84—11. Jobb nekem egy nap a te pitvarokban, hogy nem másutt ezer nap.

19. Melyik a negyedik parancsolat ?

Tiszteljed a te atyádat és anyádat, hogy jól legyen dolgod és hosszú életű légy e földön.

szüleit és apáinkat magunkkal
Ez azt teszi, hogy mi az Uristent féljük és szeressük, se haragra ne ingereljük, hanem tisztelettel legyünk irántuk, szolgáljunk és engedelmeskedjünk nekik és nagyra becsüljük őket.

20. Mi van itt tiltva ?

Tiltva van a rossz magaviselet, engedetlenség, harag, gyűlölet, irigység, szóval mindaz, mellyel a gyermekek szülőjüknek, szolgálak az ő gazdájuknak, alattvalók az előljáróknak szomorúságot, bánatot okozhatnak. Bibl. t. Absolon.

21. Mi van itt parancsolva ?

Parancsolva van a tisztelet, szeretet, engedelmeség, mellyel a gyermekek szülőjüknek, a tanulók tanítójuknak, az ifjak az öregeknek, alattvalók az előljáróknak tartoznak, azért a sok jóért, melyet azoktól naponként vesznek. Bibl. t. József gondoskodik atyjáról és testvéreiről. Péld. 30--17.

22. Melyik az ötödik parancsolat ?

Ne ölj.

Ez azt teszi, hogy mi az Uristent féljük és szeressük, felebarátunk testében kárt vagy sérelmet ne okozzunk; hanem minden bajában segedelmére legyünk.

23. Mi van itt tiltva ?

Tiltva van úgy embertársaink, valamint saját magunk életének elvétele avagy csak annak megrövidítése is. Az életet megrövidíti a gyűlölködés, mértéktelen evés, ivás és mulatozás; kerüljük azért ezeket, hogy ne legyünk sem magunknak sem másoknak gyilkosai. Bibl. t. Kain és Ábel. Józsefet testvérei eladják.

24. Mi van itt parancsolva ?

Parancsolva van, hogy legyünk embertársainknak minden szükségében segítségökre, az éhezőket kenyérrel, a betegeket orvossággal, ápolással segítsük tehetőségünk szerint. Példa: Irgalmas samaritánus. Mt. 7—12.

25. Melyik a hatodik parancsolat ?

Ne paráználkodjál.

Ez azt teszi, hogy az Uristent féljük és szeressük, tiszták és szemérmesek legyünk, minden szavainkban, minden cselekedeteinkben s ki ki az Ő hitvestársát szeresse és megbecsülje.

26. Mi van itt tiltva ?

Tiltva van minden csuf, illetlen gondolat, szó és cselekedet; azért soha ne gondoljunk, soha ne cselekedjünk olyat, a mit nem akarnánk, hogy Isten és az emberek halljanak vagy meglássanak.

27. Mi van itt parancsolva ?

Parancsolva van az illedelmes, tiszta beszéd és cselekedet, a házastársaknak egymás iránti szeretete; azért kerüljük a rossz társaságot és a tétlenséget, me-

lyek e parancsolat megrontására vezetnek. Ef. 4—29. Bibl. József Potifárnál a tömlöcber. Bibl. t. Lot, Sodoma és Górra.

28. Melyik a hetedik parancsolat?

Ne lopj.

Ez azt teszi, hogy mi az Uristent féljük és szeressük, felebarátunk pénzét vagy vagyonát el ne vegyük; se hamis áru vagy csalárd kereskedés által magunkévá ne tegyük, hanem azon legyünk, hogy azok neki megtartassanak és gyarapodjanak.

29. Mi van itt tiltva?

Tiltva van a mások vagyonának titkon vagy erőszakkal való elvétele, a talált tárgyak eldugása, a hamis mérték használata, a tékozlás, a munka kerülés stb.

30. Mi van itt parancsolva?

Parancsolva van, hogy felebarátunk javait óvjuk, védelmezzük és amennyire tőlünk telhető gyarapítsuk, — hogy legyünk munkások, takarékosak a magunk és felebarátaink javára. Zsol't. 42—2. Elizeus és Geházi. Bibl. t. Az irgalmas Samaritánus.

31. Melyik a nyolcadik parancsolat?

Ne mondj felebarátod ellen hamis tanúságot.

Ez azt teszi, hogy mi az Uristent féljük és szeressük, felebarátainkat hazugságba ne keverjük, el ne áruljuk, se rossz hirbe ne hozzuk, ne kisebbsük és rágalommal ne illessük, hanem inkább mentsük, gondoljunk és szóljunk jót felőle és mindent jóra magyarázzunk.

32. Mi van itt tiltva ?

Tiltva van a hamis (igazságtalan) tanuságtétel, a hazugság, árulkodás, rágalmazás, melyekkel felebarátaink jó hírnevében kárt tehetünk, sőt a hamis tanúsággal annak vagyonát, szabadságát, s még életét is veszélyeztethetjük. Bibl. t. Nábót szőlője (a hamis tanuk.)

33. Mi van itt parancsolva ?

Parancsolva van, hogy felebarátunk jó hírnevét óvjuk, mentsük, legyünk felőlök jó véleménnyel. Miként felebarátunk jó hírnevét, úgy a saját magunkét is meg kell őriznünk, mert a jó hirnév szerzi meg részünkre az emberek szeretetét és becsülését. Mát. 7—1.

34. Melyik a kilencedik parancsolat ?

Ne kívánjad a te felebarátod házát.

Ez azt teszi, hogy mi az Uristent féljük és szeressük, felebarátunk háza vagy öröksége után ne törekedjünk, se az igazság színe alatt azt magunkévá ne tegyük; hanem inkább segedelmére és szolgálatára legyünk, hogy azokat megtarthassa.

35. Mi van itt tiltva ?

Tiltva van az a gonosz kívánság, mely felebarátaink élettelen javaira terjed ki (pénz, ház, örökség stb.) Bibl. t. Nábót szőlője és Akháb király.

36. Mi van itt parancsolva ?

Parancsolva van, hogy szóval, tettel, azon legyünk miszerint felebarátunk mindenféle életnélküli javait megtarthassa, azokat senki tőle hamisan el ne vehesse. 5. Mózes 7—25. Bibl. t. Ezsau és Jákób.

37. Melyik a tizedik parancsolat?

Ne kívánjad a te felebarátodnak feleségét, se szolgálóját, se marháját, se semmijét a mi az övé.

Ez azt teszi, hogy mi az Uristent féljük és szeressük, felebarátunk feleségét, cselédjét vagy barmát el ne idegenítsük, vagy erőszakkal el ne vegyük, hanem intsük és buzdítsuk, hogy nála megmaradjanak és kötelességöket teljesítsék.

38. Mi van itt tiltva?

Tiltva van a gonosz kívánság, mely felebarátunk élő javaira terjed ki (u. m. házastárs, gyermek, szolga, oktalan állatok.) Bibl. t. Herodes és Hérodias.

39. Mi van itt parancsolva?

Parancsolva van a magunk sorsával való megelégedés, meggondolván azt, hogy sokan vannak, kik, annyival sem bírnak, mint mi.

A jót nemcsak tepnünk kell, hanem szívünkben is jóknak kell lennünk, mert minden ember az ő szívének kívánsága szerint cselekszi a jót vagy rosszat. Rom. 8—12. Bibl. t. Dávid király és Uriás.

40. Melyek a tizparancsolat befejező igéi?

Én vagyok a te Jehova Istened, erős boszuálló, ki megbüntetem az atyák vétkeit a fiakban harmad és negyed nemzedékig azokban, kik gyűlölnék engemet; de irgalmasságot cselekszem ezer nemzedékig azokkal, a kik szeretnek engemet és az én parancsolataimat megtartják.

41. Hány igazságról van szó a tizparancsolat befejező igéiben ?

A tizparancsolat befejező igéiben két igazságról van szó : egyik a büntetés azok részére, a kik a parancsolatokat nem tartják meg, a másik a jutalom azok részére, a kik a parancsolatokat megtartják.

42. Hányféle kötelességről van szó a tizparancsolatban ?

A tizparancsolatban háromféle kötelességről van szó : egyik az, mellyel tartozunk Istennek, a második az, mellyel tartozunk önmagunknak, harmadik az, mellyel tartozunk embertársainknak.

43. Mely parancsolatokban vannak megírva Isten iránti kötelességeink ?

Isten iránti kötelességeink az első kőtáblán a három első parancsolatban vannak megírva.

44. Mely parancsolatokban vannak megírva az önmagunk és felebarátaink iránti kötelességeink ?

Az önmagunk és felebarátaink iránti kötelességeink meg vannak írva a második kőtáblán, a negyedik parancsolattól a tizedik parancsolatig.

45. Melyek kötelességeink Isten iránt ?

Isten iránti kötelességeink, hogy tiszteljük *Őt szívvel* (első parancsolat), *szóval* (második parancsolat) és *cselekedettel* (harmadik parancsolat.)

46. Miben nyilvánul ez a tisztelet ?

Ez a tisztelet nyilvánul az alázatosságban, a bizalomban, engedelmességben, de mindenek felett a szeretetben, a mint azt Jézus tanította (Mát. 22—37.) Szeresd a te Uradat Istenedet teljes szivedből, teljes lelkedből, teljes elmédből és minden erődből, ez az első és nagy parancsolat.

47. Az önmagunk iránti kötelességeink hány félék ?

Az önmagunk iránti kötelességeink két félék u. m. lelkiek és testiek.

48. Mi a kötelességünk lelkünkre nézve ?

Lelkünkre nézve kötelességünk, hogy tanulás, jó könyvek olvasása, okos és jó emberekkel való társalkodás által szívünket, lelkünket műveljük, nemesítsük.

49. Mi a kötelességünk testünkre nézve ?

Testünkre nézve kötelességünk, hogy annak egészségére, épségére vigyázzunk, tisztán tartsuk, betegségben orvosoljuk.

50. Hányféle kötelességünk van felebarátunkra nézve ?

Felebarátunkra nézve ugyanazok a kötelességünk mint saját magunkra, vagyis : lelkiek és testiek.

51. Mi a kötelességünk felebarátunk lelkére nézve ?

Felebarátunk lelkére nézve kötelességünk az, hogy

segítsük őt elő lelkének művelésében, rossz példát neki ne adjunk, bánatában vigasztaljuk.

52. Mi a kötelességünk felebarátunk testére nézve ?

Felebarátunk testére nézve kötelességünk, hogy sem testében, sem javaiban kárt ne tegyünk, hanem minden bajtól óvjuk, a veszélyből mentjük, a beteget gyógyítsuk, a szegényeket segítsük.

53. A parancsolatokban foglalt kötelességek csak az egyes emberekre terjednek-e ki ?

A parancsolatokban foglalt kötelességek nemcsak egyes emberekre, hanem az emberek által alkotott társaságokra is kiterjednek, ilyenek: a család, az egyház a haza és egyéb társaságok.

54. Mi a kötelességünk a családra nézve ?

A családra nézve kötelességünk, hogy annak javát, boldogságát elősegítsük, hogy a szülők gyermekeiket ápolják, neveljék, s előttük mindig jó példával járjanak, hogy a gyermekek szülőjüket szeressék és engedelmeskedjenek.

55. Mi a kötelességünk egyházunk iránt ?

Egyházunk iránt kötelességünk, hogy ahhoz ragaszkodjunk hiven, szükségére adakozzunk örömezzünk.

56. Mi a kötelességünk a hazánk iránt ?

Hazánk iránt kötelességünk, hogy annak jólétéért, szabadságáért, nyelvéért mindent, ha szükséges életünket is feláldozzuk, törvényeinek örömezzünk engedelmeskedjünk.

57. Mi vár arra, ki a parancsolatokban foglalt kötelességeit nem teljesíti?

Ki a parancsolatokban foglalt kötelességeit nem teljesíti, arra ideig és örökkévaló büntetés vár.

58. Minő jutalomra számíthat az, ki a parancsolatokban előirt kötelességeket hiven teljesíti?

A ki a parancsolatokban előirt kötelességeket hiven teljesíti, annak a jó Isten a földön *boldogságot*, a mennyországban *örök üdvösséget* ad.

III. RÉSZ.

Az Ur imája.

1. Lelki-testi szükségseink kielégítését kitől kérjük, kitől várjuk?

Lelki, testi szükségseink kielégítését Istentől kérjük, Istentől várjuk.

2. Miben adjuk tudtul Istennek szükségseinket?

Szükségseinket imánkban adjuk Istennek tudtára.

3. Ki tanította az embereket imádkozni?

Az embereket imádkozni az Ur Jézus tanította, Ő maga is sokszor imádkozott és ezzel is példát adott, hogy őt kövessük.

4. Mi a valódi keresztyén embernek ismerető jele?

A valódi keresztyén embernek ismertető jele a

buzgó imádkozás. A ki nem érzi annak szükségét, hogy imádságában beszéljen mennyei Atyjával, az már csak névleg keresztyén.

5. Az imádság tárgyára nézve milyen lehet ?

Az imádság tárgyára nézve lehet: kérő, hálaadó és dicsőítő ima.

6. Kérő imádságainkban miket terjesztünk Isten elé ?

Kérő imádságainkban lelki-testi szükségünket terjesztjük Isten elé, és azt tesszük, nem azért, mintha Isten nem tudná, mire van szükségünk, hanem azért, mert érezzük, hogy a kinek segélyére szorulunk, azt illő meg is kérnünk.

7. Hálaadó imádságainkban miket terjesztünk Isten elé ?

Hálaadó imádságainkban az elvett lelki és testi jókért köszönetünket terjesztjük Isten elé, mert a ki Istent csak szükségben keresi fel — hálára pedig nem méltatja, az megfosztja magát Isten további jótéteményeitől.

Dicsőség legyen az Atyának, Fiunak, Szentlélek Istennek, miképen kezdetben dicsőség vala, ugy legyen most és mindörökké. Amen.

8. Milyen módon imádkozunk ?

Imádkozunk úgy a mint Jézus imádkozott, vagyis ne csak ajkunk, hanem lelkünk is imádkozzék; sőt adjuk, külsőleg is jelét Isten előtti alázatunknak az által, hogy ima alatt fejünket hajtsuk le, kezeinket pedig kucsoljuk imára össze. Bibl. t. Farizeus és Publikánus.

9. Milyen hittel imádkozzunk ?

Imádkozzunk mindig azzal a hittel, hogy Isten a mi kéréseinket meghallgatja és ha azok nekünk jók és szükségesek — meg is adja.

10. Melyik a legszebb és legtökéletesebb ima ?

A legszebb és legtökéletesebb ima *Urunk imád-sága* vagy a *Miatyánk*, mert az csak néhány sorból áll és mégis magában foglalja mindazt, a mire testünknek és lelkünknek ma és mindörökké szüksége van.

11. Honnan veszi ez az ima nevét ?

Ez az ima nevét tanítójáról az *Ur Jézusról* és *Miatyánk* kezdő szavairól veszi.

11. Hány része van a miatyánknak ?

A *Miatyánknak* három része van : az első a *megszó-lítás*, második a *kérések*, harmadik a *befejezés*.

13. Hogy hangzik a megszólítás ?

A megszólítás így hangzik : *Miatyánk ki vagy a mennyekben*.

15. Hány igazságról van szó e megszólításban ?

A megszólításban három igazságról van szó : *első* az, hogy Isten a mi Atyánk, forduljunk tehát hozzá, mint gyermekek minden bajunkban a legnagyobb bizalommal ; *második* az, hogy Isten nemcsak nekünk, hanem minden embernek atyja, és így mi egymásnak testvérei vagyunk, viseltessünk tehát egymás iránt testvéri

szeretettel; és *harmadik* az, hogy Isten a mennyben lakik, indítson ez minket iránta a legnagyobb tiszteletre.

15. A miatyánk második része mit foglal magában?

A Miatyánk második része 7 kérést foglal magában.

16. Miről van szó e kérésekben?

E kérések közül a három elsőben *Isten dicsőségéről*, a négy utolsóban pedig *lelki és testi szükségainkről* van szó.

17. Melyik az első kérés?

Szenteltessék meg a te neved.

18. Mit kérünk ebben a kérésben?

Ebben a kérésben azt kérjük, hogy Isten neve — mely magában is *szent*, általunk mindig szenttül tiszteltessék; ez pedig csak úgy lehet meg, ha Isten ígéje tisztán és igazán hirdettetik.

19. Mire kötelez e kérés minket?

Ez a kérés arra kötelez minket, hogy *éljünk* mindig Isten ígéje szerint és óvakodjunk azoktól, kik babonával, hitetlenséggel, gonosz életükkel Isten nevét megszenteltelenítik. Bibl. t. A gazdag és Lázár.

20. Melyik a második kérés?

Jöjjön el a te országod.

21. Mit kérünk ebben a kérdésben ?

Ebben a kérdésben azt kérjük, hogy Isten országa, mely eljön ugyan önmagától és a mi kérdésünk nélkül is, mi hozzánk is jőjjön el; ez pedig csak úgy lehet meg, ha a mennyei Atya az ő Szentlelkét adja belénk.

22. Mire kötelez ez a kérdés bennünket ?

Ez a kérdés arra kötelez bennünket, hogy *higyünk* Istennek szent Igéjében és óvakodjunk azoktól, kik nem tudnak, nem akarnak bűnös szokásaiktól szabadulni és épen azért a Krisztus által alapított Istenországának polgárai nem is lehetnek. Bibl. t. A magvetőről és konkolyról.

23. Melyik a harmadik kérdés ?

Legyen meg a te akaratod, miképen a menyben azonképen itt a földön is.

24. Mit kérünk ebben a kérdésben ?

Ebben a kérdésben azt kérjük, hogy Isten akarata, — mely meg lesz ugyan a mi kérdésünk nélkül is, — mi nálunk is meglegyen; ez pedig csak úgy lehet meg, ha Isten minden gonosz szándékot és akaratot megtör és meggátol, melyek az ő akaratával ellenkeznek. Bibl. t. Gecsemáne Jézus elfogatása.

25. Mire kötelez ez a kérdés bennünket ?

Ez a kérdés arra kötelez bennünket, hogy *cselekedjük* mindig azt, a mi Istennek tetsző és óvakodjunk az ördögnek, a világnak és saját testünknek szolgálá-

tába szegődni, mert ezek meggátolják az embert Isten akaratának teljesítésében. Bibl. t. Jób.

26. Melyik a negyedik kérdés?

Ami mindennapi kenyerünket add meg mi nekünk ma.

27. Mit kérünk ebben a kérdésben?

Ebben a kérdésben azt kérjük, hogy Isten a kenyeret, — melyet a mi kérésünk nélkül is megad minden bűnös embernek — velünk felismertesse.

28. Mire kötelez ez a kérdés bennünket?

Ez a kérdés arra kötelez bennünket, hogy adjunk naponkint hálát Istennek a kenyérért és minden testünknek szükséges jókért, és forduljunk el azoktól a bűnösöktől, kik Istent az ő sok jótéteményei dacára szidalmazták; a kevélyektől, kik őt számba sem veszik; az aggódóskodóktól, kik bizalmatlanok a gondviselő Isten iránt. Bibl. t. Jézus ötezer embert megelégit. A nagy hal fogás.

29. Melyik az ötödik kérdés?

És bocsásd meg a mi vétkeinket, miképen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek.

30. Mit kérünk ebben a kérdésben?

Ebben a kérdésben azt kérjük, hogy a mennyei Atya ne nézze a mi bűneinket s ezek miatt ne tagadja meg a mi kérésünket.

31. Mire kötelez ez a kérdés bennünket?

Ez a kérdés arra kötelez bennünket, hogy valahány-

szor kenyeret kérünk Istentől, jussanak eszünkbe a mi vétkeink is és kérjük azoknak bocsánatát, mert ha napoként szüksége van testünknek a kenyérre, még nagyobb szüksége van lelkünknek a bocsánatra, — és ne feledjük el azt se soha, hogy mi azt kérjük ezen imádságban, hogy úgy bocsásson meg nekünk az Isten, a miképen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek. Mát. 18—21. 22. Bibl. t. Az irgalmatlan szolga.

32. Melyik a hatodik kérdés?

És ne vigy minket a kísértetbe.

33. Mit kérünk ebben a kérdésben?

Ebben a kérdésben azt kérjük, hogy Isten minket őrizzen meg és tartson meg, hogy az ördög, a világ, saját testünk meg ne csaljon, vagy az igaz hittől el ne térítsen, kétségbe esésbe vagy más gyalázatba és bűnbe ne ejtsen.

34. Mire kötelez ez a kérdés bennünket?

Ez a kérdés arra kötelez bennünket, hogy a kísértésekkel szemben, melyeket akár Isten bocsát reánk azért, hogy azok által erényeinket fejlessze — milyenek a gazdagság és szegénység, a szerencse és a szenvedés — akár jöjjön az a kísértés az ördögtől, a világtól és saját testüinktől azért, hogy lelkünket a bűnre csábítsák — álljunk meg szilárdul. Bibl. t. Jézus megkísértése. Ádám és Éva.

35. Melyik a hetedik kérdés?

De szabadíts meg a gonosztól.

36. Mit kérünk ebben a kérdésben ?

Ebben a kérdésben azt kérjük, hogy a mi menyeyei Atyánk minden testi és lelki veszélytől, javaink és becsületünk elvesztésétől őrizzen meg.

37. Mire kötelez ez a kérdés bennünket ?

Ez a kérdés arra kötelez bennünket, hogy minden bajban, mely minket részint e földi életben, részint a siron tul érhet — bizzuk magunkat Istennek oltalmára és keressünk szabadulást Ő nála. Bibl. t. Jézus a tengeren.

38. Hogy hangzik a befejezés ?

Mert tied az ország, hatalom és a dicsőség mind-örökké. Ámen.

39. Miről van szó a befejezésben ?

A befejezésben három oly körülményről van szó melyekből biztosan remélhetjük, hogy Isten a mi imádságunkat meghallgatja és kérésünket beteljesíti — ugyanis: Istené az ország — mi pedig az Ő országába tartozunk; Istené a hatalom, tehát van módja, ereje kérésünket teljesíteni; Istené a dicsőség, ki övéit megsegíti.

40. Mit tesz ez a szó Ámen ?

Ez a szó „*Ámen*“ annyit tesz: ugy van, ugy legyen, ugy lesz.

Szentségek.

1. Mit nevezünk szentségnek?

Szentségnek nevezük az olyan vallásos szent cselekményt, melyet maga Krisztus Urunk szerzett s melyben látható jegyek alatt láthatatlan kegyelmi javak közöltetnek velünk.

2. Hány szentségünk van nekünk?

Nekünk két szentségünk van, mert az Ur Jézus csak kétféle szerzett, ezek: a *keresztség* és az *urvacso*ra

IV. RÉSZ.

A keresztség.

3. Mi a keresztség?

A keresztség azon szent cselekmény, mely által a keresztyén anyaszentegyház tagjai közé felvételünk és az Istennek bűnbocsátó kegyelmét nyerjük ajándékul.

4. Mely szavakkal szerezte Jézus a szentkeresztséget?

Jézus a szentkeresztséget ezen szavakkal szerezte: *elmenvén tanitsatok minden népeket. megkeresztelvén őket az Atyának, Fiunak és Szentléleknek nevében.* Mát. 28., 19. és azt az ígéretet csatolta e rendeletéhez: *a ki hiszen és megkeresztelkedik, üdvözü, a ki pedig nem hiszen elkárhozik.* Márk. 16—16.

5. Mi a keresztségben a látható jegy?

A keresztségben a látható jegy a víz, jelképe a megtisztulásnak, a töredelmességnek, melyen a keresztyén embernek élete folyamán keresztül kell mennie.

6. Miféle látható kegyelmi javakban részesülünk a keresztség által?

A keresztség által részesülünk *Istennek atyai szeretetében*, a Jézus Krisztus által szerzett *megváltásban* és a *Szentléleknek kegyelmi ajándékaiban*.

7. Elégséges-e a keresztelés ahhoz, hogy valaki igaz keresztyén legyen?

Ahhoz, hogy valaki igaz keresztyén legyen nem elégséges csupán a keresztelés, hanem szükséges, hogy *Krisztus tanítását ismerje és kövesse*. A kis gyermekek keresztelésénél a keresztszülők tesznek fogadalmat arra, hogy ők is gondoskodni fognak arról, hogy a gyermek, ha felnövekszik, az Atya, Fiu, Szentlélekben higgyen és Krisztus Urunk tanítása szerint éljen. Ezt a fogadalmat, a gyermek, a konfirmáció alkalmával maga is megújítja.

V. RÉRZ.

Az Uri szent vacsora.

1. Mi az Urvacsora?

Az Urvacsora az a szentség, amelyben a kenyér és bor színe alatt a mi Urunk Jézus Krisztusnak testét és véréét vesszük és élvezzük.

2. Mely szavakkal rendelte Jézus az Urvacsorát?

A mi Urunk Jézus Krisztus azon az éjszakán, a melyen elárultatott, kezébe vevé a kenyeret, megáldá, megszegé és az Ő tanítványainak adá azt mondván: *Vegyétek és egyétek ez az én testem, mely érettetek adatik. Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.* Hasonló képen mtuián vacsorált volna, kezébe véve a poharat és hálálkat adván, az Ő tanítványinak adá, ezt mondván; „*Igyatok ebből mindnyájan, e pohár amaz Ujtestamentom az én véremben, mely érettetek és sokakért kiontatik bűnök bocsánatára. Ezt cselekedjétek valamenynyiszer iandjátok az én emlékezetemre.*“

3. Melyek az urvacsorában a látható jegyek?

Az urvacsrában a látható jegyek a kenyér és a bor, melyekben a Jézus Krisztus *testét* és *vérét* vesszük.

4. Melyek az urvacsorában a láthatatlan kegyelmi javak?

Az urvacsorában a láthatatlan kegyelmi javak mindaz, a mit Jézus Krisztus *élete, szenvedése és halála* által nekünk szerzett s ezek: *bűneink bocsánatja, élet és üdvösség.*

5. Kik járulhatnak az urvacsora oltárához?

Az urvacsora oltárához azok járulhatnak, kik tanulták és értik a keresztyén vallás tudományt és a kik felfogják az urvacsora jelentését. Erre a felnőtt ifjakat a konfirmáció készíti elő.

V.-VI. Osztály második évi tananyaga.

Vallás, egyház és hitjavítás története.

I. Vallás történet.

Földünk lakói Istenimádásukra nézve két félek: *több Isten imádók* és *egy Isten imádók*: Több Isten imádók: a *pogányok*; egy Isten imádók: a *zsidók*, *keresztyének* és *mohamedánok*.

1. *Pogányok* azok, kik az egy igaz Istent nem ismerik, teremtményeket, (nap, hold, csillagokat), kézzel csinált bálványokat, — állatokat, természeti erőket, emberi tulajdonságokat (viz. tűz — szépség-jóság, bátorság) imádnak Isten gyanánt. A földnek 1440 millió lakói között még most is 830 millió pogány van, kik Európát kivéve minden földrészen nagy számmal találhatók. Számok azonban napról-napra fogy, mert a keresztyén vallást terjesztő hittérítők (missionariusok) sokakat megnyernek közülök a Krisztus tudományának.

Egy Istent imádók: a zsidók, keresztyének és mohamedánok.

2. *A Zsidó vallás.* A zsidó vallás az Ó-szövetségben van megírva. Csak Mózesben hisznek, Jézusban nem. A Mesiást még most is várják, kitől remélik, hogy ez őket más népek felé fogja emelni.

A pogányoktól eltérőleg ők jutottak legközelebb az egy igaz Isten ismeretéhez, kiről azt tanítják, hogy Isten örök szellemi lény, Izrael királya, erős-, boszu-

álló ur. Közülök támasztott Isten bölcs és kegyes férfiakat, kiknek tudtára adta azon akaratát, kijelentését, hogy a Dávid nemzetségéből Szabadítót, Üdvözítőt, Mesiást küld a bűnös emberek megszabadítására.

Ezek a bölcs és kegyes férfiak a zsidónép patriarchái, prófétái voltak (Ábrahám, Izsák, Jákób és Mózes. 1500 Kr. e.)

Ámde a zsidónép a próféták tanítását nem értette és nem követte. Náluk Isten imádása és tisztelete csak a törvény betűjének vakon való követéséből állván — szívből, lélekben Istentől mindig távol maradt.

Ezért Isten elhatározása, hogy az engedetlen Izrael népének országát a földről eltörli s helyébe az Ő szerelmes fiának, az Ur Jézus Krisztusnak országát állítja fel.

Igy jutott Zsidóország Krisztus urunk születése előtt 63 évvel a római császárok uralma alá, kik Krisztus halála után mintegy 40 évvel a lázongó zsidókat leverték, Jeruzsalemét földig lerombolták, egy millió zsidót leölték, 90 ezeret rabszolgácul elhurcoltak. Ezen időtől fogva az egész föld kerekiségén szétszórva hazátlanul bolyongnak Izraelnek még most is 8 milliót tevő maradékai.

3. *Keresztyén vallás.* A keresztyén vallás alapítója a Jézus Krisztus, ki mint *Istennek és embernek fia* jött a világra.

Mint Istennek fia, egyszülött az Atyával, kit Isten azért küldött a világra, hogy az embereket az Ő helyes ismeretére és méltó tiszteletére vezéreljen.

Jézus Istentől lett küldetését bizonyítja az, hogy már születésekor angyalok hirdették a pásztoroknak eljövetelét, kik Őt felkeresték és sokaknak elbeszélték az örvendetes hirt. Majd napkeletről bölcsek érkeztek tisz-

teletére és adtak neki ajándékot: aranyat, tömjént és mirhát.

Jézus először akkor tett bizonyágot önmagáról, mikor 12 éves korában szülőivel a jeruzsálemi templomba ment és ott az Őt kereső szülőknek azt mondta: *„Nem tudjátok-e, hogy azokban kell foglalatos lennem, melyek az én atyámnak dolgai“* ?

Isten akkor tett bizonyágot Jézus Krisztusról, mikor 30 éves korában Keresztelő János által a Jordán vizében megkeresztelkedett. Ekkor az egek megnyilatkoznak és az égből Istennek szava hangzék: *„Ez az én szerelmes fiam, kiben én megengeszteltem.“*

Mint embernek fia ezelőtt 1910. évvel született Zsidóországnak Bethlehem nevű városában. Szülõi: József és Mária, Názáretben laktak; Jézus itt növekedett egész 30 éves koráig, -- Isten és emberek előtt való kedvességben. Ekkor nyilván fellépett és megkezdette tanítói és megváltói nagy munkáját. Három évig tanított; ezen idő alatt megismertette az emberekkel az Istent és megtanította, hogy Isten nem szigorú ur, hanem szerető mennyei Atya, ki még a bűnösöket is szereti és azt akarja, hogy megtérjenek és éljenek. Sőt nem csak szóval tanított, hanem cselekedettel is: a szomorkodókat vigasztalta, a betegeket gyógyította, a szegényeket segélyezte, a bűnösöket megtérítette s még ellenségiért is imádkozott.

Tanításának fő törvénye az Isten és emberek iránti szeretet, melyet e parancsban foglalva hagyott nekünk: Szeresed a te Uradat Istenedet teljes lelkedből és minden erődből és a te felebarátodat mint önmagadat. (Luk. 10. 27)

Jézus tanítását a nép nem értette meg; ezek olyan földi királyt vártak benne, ki őket más népek fölé emeli;

a papok és írástudók pedig gyűlöltek, mivel Jézus ezeket gonoszságaik miatt gyakran megfedette.

Sok utánjárás és Jézus egyik tanítványának, Judásnak árulása folytán elfogták és Jeruzsálem mellett a Golgota hegyén keresztre feszítették. Ámde Istennek egyszülött fiát a halál nem győzte le, harmadnapon hallottaiból feltámadott. Feltámadása, után még 40 napig maradt a földön, mely idő alatt a tanítványok között többször megjelent és őket tanította. A negyvenedik napon tanítványaival felment az Olajfák-hegyére s miután megígérte nekik, hogy elfogja küldeni a Szentlelket kiadta eme végrendeletét: „elmenvén tanítsatok meg minden népeket, megkeresztelvén őket az Atyának, a Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében“ mennybe ment, hol az Atya Istennek jobbjára ült.

4. *Ű Mohamed vallás.* A mohamed vallást Mohamed egy arab kereskedő alapította Krisztus után 600 évvel; keveréke a pogány, zsidó és keresztyén vallásnak.

Mohamed legfőbb tanai: „Egy az Isten Allah és Mohamed az ő legnagyobb prófétája.“ Mohamed különös érdemet tulajdonít a jótékonyságnak, imádkozásnak, böjtölésnek és zarándoklásnak. Tanítja, hogy az imádkozás csak fél utig vezet az Istenhez, a böjtölés egész a mennyország kapujáig, de azt csak az alamizsnálkodás nyitja meg. Szent napjuk a péntek, melyen isten az embert teremtette, szent könyvük a Korán (olvasmány). Naponta ötször, pénteken hatszor, Mekka (Mohamed születé; helye.) felé fordult arccal imádkoznak. Haladásukban gátolja az a hit, hogy az Isten az embernek sorsát előre elhatározta és annak változatlana-

nul be kell teljesednie (predestinacio). Mohamed az ő követőinek holtuk utánra testi élvezeteket és örömeket ígért. El — vannak terjedve: Törökországban, Közép-Ázsiában, Afrika északi részén, számuk 170 millióra tehető.

II. Egyháztörténet.

Az anyaszentegyház megalakulása.

Az anyaszentegyház Krisztus Urunk mennybemenetele után a tizedik napon, Pünkösd ünnepén alakult meg. E napon az Urunk szentlelke megszállotta a tanítványokat, mikor Péter apostol nyilván fellépett és hirdette a Jeruzsálemben összegyűlt sokaságnak a megfeszített, meghalt, de feltámadott Krisztust oly lelkesedéssel, hogy azonnal mintegy háromezeren keresztek meg és azzal megalakult az első keresztyén anyaszentegyház.

Tanítványok.

Péter volt az első, kit követett András, Jakab, János, Fülöp, Bertalan és Tamás, Máté, Jakab, Simon, Taddeus és Judás. Így nevezi őket sorban a szentírás.

A Szentlélek vétele után a tanítványok elszéledtek és mindenütt hirdették a Jézus evangéliomát. Gyülekezeteket alapítottak Zsidóországban, Kis-Ázsiában, Görögországban, Rómában és más tartományokban.

Ezeket a gyülekezeteket időnként meglátogatták, tanították vagy leveleket irtak hozzájuk, melyben őket jámbor és istenes életre serkentették. Megírták Jézus élettörténetét, hogy minél többen megismerjék, miszerint a názárethbeli Jézus senki más, mint a prófétáktól megígért Messiás.

2. *Pál, a nagy apostol.*

A 12. tanítványon kívül a keresztyén vallás terjesztésében legtöbbet tett Pál apostol, ki előbb Saul nevet viselt és a keresztyéneket üldözte. Később Isten lelkétől megvilágosittatván, belátta tévedését, megtért s a keresztyének leghivebb védelmezője, a Jézus tudományának legbuzgóbb terjesztője lett. Több gyülekezetet alapított, melyek közül nevezetesebbek: galaciai, efezusi, filippi, thessalonikai és a korinthusi gyülekezet.

Pál apostol arról lett nevezetes. hogy a Jézus tudományát a pogányok között hirdette és terjesztette s míg a többi apostolok a keresztyén vallás mellett a zsidó törvények megtartását is követelték, ő azt tanította, hogy hiábavaló az áldozat, a mozdás, a böjtölés, mert az nem használ semmit, és csak az üdvözül, ki ben él és munkál a Krisztus lelke. E miatt sokat kellett szenvednie és egy alkalommal mikor Jeruzsálembe a szegények részére adományokat vitt, a zsidók bujtotgatására a rómaiak elfogatták, Romába vitték, a hol két évig mint fogoly élt és akkor Néro császár uralkodása alatt (64 körül) lefejezték. De nemcsak Pál, hanem kivéve Jánost valamennyi apostol erőszakos halállal mult ki, kiket épen azért, mert vérükkel és életükkel is tanuságot tettek Jézus tudományának igazsága mellett, vértanuknak nevezünk. Az első vértanu István volt, kit a zsidók köveztek meg.

3. *Az első keresztyének élete?*

Az első keresztyének igen szépen és testvériesen éltek. Szerették az Istent, szerették az embereket; egymást testvérnek nevezték s egymásért készek voltak meghalni is. — Szegényeiket, betegeiket, öregeiket,

árváikat ápolták és az idegent, sőt még az ellenséget sem zárták ki szeretetükből. I. Ján. 3. J.

4. *Az első keresztyének istentisztelete.*

Az első keresztyének istentisztelete egyszerű volt. Énekeltek, imádkoztak, a Szentírásból egyes helyeket felolvastak és azt egymásnak megmagyarázták. Rendesen az estvéli órákban valamelyik hívőnek házában gyűltek össze; istentiszteletek végezetével urvacsoarával éltek s távozáskor a testvéri szeretet jeléül egymást megcsókolták.

Kezdetben a zsidókkal együtt a szombatot ünnepelték, de később a zsidóktól való megkülömböztetésül a szombat helyett a vasárnapot ünnepelték, mint Jézus feltámadásának, a szentlélek kitöltésének és a keresztyén egyház megalapításának napját.

5. *Az egyházi rendtartás.*

Az egyházban a rendet kezdetben az idősebbek, az értelmesebbek tartották fel, kiket presbitereknek, véneknek, püspököknek vagy felügyelőknek nevezték. A szegények és betegek ápolásával, az alamizsna gyűjtéssel külön-külön férfiak (diákonok) és nők (diakonissák) voltak megbízva.

Gyülekezetükbe csak azokat vették fel, kiket előbb a Jézus tudományának főbb igazságaival megismertettek. Az oktatás bevégezte után az apostoli-hitvallás elmondásával őket megkeresztelték s a keresztség által az egyház tagjai közé felvették.

Azokat pedig, kik nem éltek igaz keresztyén életet, az egyházból kizárták s csak azután vették vissza, mikor bűneiket megbánták és megtértek.

5. *Az első keresztyének üldöztetése.*

Az első keresztyének jámbor és istenes életük mellett is a legkegyetlenebb üldöztetésnek voltak kitéve úgy a zsidók mint a pogányok részéről.

A zsidók azért üldözték a keresztyéneket, mert Jézushoz mint Istennek egyszülött fiához erősen ragaszkodtak, másrészt azért, mert a keresztyénség terjedésével a zsidó papok jövedelme és hatalma csökkent.

Ez az üldözés azonban nem tarthatott sokáig, mert Krisztus után 70 évvel a rómaiak Zsidóországot egészen elpusztították — mikor a zsidónép az egész földön szétszóratott s a keresztyéneket tovább nem üldözhatték.

A *pogányok* azért üldözték a keresztyéneket, mert ezek a bálványoknak nem áldoztak, velük nem barátkoztak és erkölcstelen munkásságukban nem vettek részt.

Legtöbbet szenvedtek a keresztyének Néró, Decius és Dioklécián pogány császárok alatt.

Néró, (54—68.) ki előbb anyját, testvérét és tanítóját, a világhírű Szenekát megölette, 64-ik évében Roma városát felgyújtatta s hogy magáról a gyanut elhárithassa, a gyujtást a keresztyénekre fogta. E címen őket összefogdosatta: sokakat lefejeztetett, sokakat keresztre feszítettett, némelyeket állatok bőrébe varratott és vadállatokkal szaggattatott szét; másokat zsákokba kötöztetett, — szurokba mártott s a császári kertben östvénkint fáklyák gyanánt meggyújtatta és ezen iszonyu világítás mellett sétált.

Decius császár, a ki 250 körül uralkodott a keresztyén *tanítókat* vette üldözőbe; kik az üldözés elől a pusztákba menekültek, hol igen sokat vagy a vadállatok téptek szét, vagy a rablók kezébe kerültek, vagy éhség miatt veszték el.

Dioclecián (284—305.) a keresztyénektől imaházait és szentkönyveiket szedette el. Aki nem engedelmeskedett vagy a pogány bálványoknak áldozni nem akart, azokat kimélet nélkül megölette; Dioclecián alatt 17 ezer keresztyén vesztette el életét. A közel 300 évig tartó üldözös alatt a keresztyének még sem fogytak meg, sőt minél jobban üldözték őket, annál jobban szaporodtak, mert a világ minden részébe menekült keresztyének, mind megannyi apostolok terjesztették Jézus tudományát mindenütt.

7. *Nagy Konstantin és utódai.*

Sok szenvedés után a keresztyénekre akkor következtek jobb napok, mikor 306-ban Nagy Konstantin foglalta el a római császári trónt. Anyja a kegyes Heléna már gyermek korában megismertette vele a keresztyén vallást; atyja meg keresztyén papokkal neveltette. Ő uralkodása kezdetétől fogva nagyon pártolta a keresztyéneket. A pogány templomokat bezáratta és ezek helyébe szép keresztyén templomokat építtetett; a keresztyén tanítókat gazdagon megjutalmazta. Az elűzött keresztyéneket visszahívatta, az elfogottakat szabadon bocsátotta s a hivatalokat csak keresztyénekkal töltette be. A pogány ünnep helyett a keresztyén ünnepek megtartását rendelte el, sőt még a bibliát is sok példányban leíratta és ezeket az egyes gyülekezetek között kiosztatta, miáltal a keresztyén vallás elterjedését biztosította. S végre 337-ben halálos ágyán ő is megkeresztelkedett.

Fia és utódai szintén buzgó keresztyének voltak, sőt Nagy Teodosius (370—395) császár a keresztyén vallást tette államvallásá és 388-ban kelt egyik rendeletével a bálványimádást szigoruan tiltotta.

8. *A keresztyén vallás tovább terjedése Európában.*

A római birodalomban elterjedt keresztyén vallást csakhamar elfogadták a szomszédos országok népei is. Így terjedt el a keresztyén vallás a III-ik százban a *góthoknál*, a kik között *Ulfilász* apostolkodott. Ezekről átvették Olasz és Spanyolország népei, Majd az V-ik században a franciáknál Klodvig király, a VIII-ik században a németeknél Bonifác püspök, a IX. és X-ik században a szlávoknál Ciril és Methold hittérítők buzgólkodtak a keresztyén vallás terjesztésében. Az oroszok és morvák a X. és XI. században lettek keresztyénekké.

Őseink a IX-ik század vége felé foglalták el hazánkat, mikor még pogányok voltak. Géza fejedelem fia *István* 994-ben megkeresztelkedett s midőn később fejedelem lett, az országba püspökségeket állított fel, templomokat építtetett, papokat hozatott, kik azután őseinket a keresztyén vallásra nevelték. Apostoli munkásságáért II-ik Silveszter pápa ajándékol királyi koronát és apostoli kettős keresztet küldött neki.

Igaz, hogy az elégületlenek sokszor felkeltek a pogány vallás védelmére, de mindannyiszor leverettek. A pogányok utolsó kísérletét *Béla* királyunk hiusította meg 1061-ben, mire az összes magyarok keresztyénekké lettek. I. Ján. VI. 68, 69.

9. *Az anyaszentegyház megromlása.*

Konstantin császár korától kezdve a pogányok tömegesen tértek a keresztyén hitre a nélkül, hogy abban előbb kellő oktatást nyertek volna. Ezek pogány szokásaikat átvitték a keresztyén gyülekezetbe, melylyel az egyházi életet megromtották külsőleg és belsőleg.

Az egyházi élet megromlása külsőleg abban

állott, hogy az egyszerű imaházak helyett fényes templomokat építettek és azokat az apostolok, a vértanúk és Mária képeivel díszítették s mint szenteket imádták. A vértanúk csontjait (ereklye) összegyűjtötték s azoknak csodatevő erőt tulajdonítva, találási helyeire a tudatlan nép tömegesen eljárt imádkozni, miáltal a búcsújárás meghonosult.

Legnagyobb befolyással volt az egyházi élet k ü l s ő megrontására a remetei és az ebből származó szerzetesi élet. Ugyanis voltak oly tudatlan emberek, kik azt hitték, hogy Istennek kedves dolgot cselekszenek, ha böjtölnek és testüket sanyargatják. Ezek azután, hogy a világ örömeitől magukat annál könnyebben megtartóztassák, elvonultak az erdőkbe, barlangokba és éveken át ott éltek. Voltak olyanok, kik oszlopokat készítettek és egész életüket azon élték át, hová a csodájokra járó nép vitt nekik ennivalót. Ezeket a remeteket később összegyűjtötték egy házba és ott zárkóztak el a világtól; az ilyen házakat zárdáknak vagy kolostoroknak, a bennük lakókat pedig szerzeteseknek vagy barátoknak, a nőket apácáknak nevezik. Kezdetben ezekben a zárdákban visszavonultan éltek, de később elgazdagodtak és inkább terhére, mint hasznára váltak a keresztyénségnek.

Az egyházi élet megrontása belsőleg abban állott, hogy az Isten igéjének hirdetése helyett behozták a mise-áldozatot, a köznépnek megtiltották a biblia olvasását, az urvacsorájánál csak kenyeret osztottak — s hogy a papok a hívek vétkeit megismerjék s így uralkodhassanak rajtuk, behozták a fülbegyónást.

Hogy pedig jövedelmeiket szaporithassák hirdették, hogy a hívő ember lelke előbb a tisztító tűzbe (purgatorium) jut, a hol mindenki büne szerint hosszabb

vagy rövidebb ideig szenved, de ezt a szenvedést m i-
s e s z o l g á l t a t á s s a l meg lehet rövidíteni.

Igy lettek maguk a papok az egyházi élet meg-
rontói, kik előbb a hatalmat kezökbe vették, azután a
hatalom felett egymással versenyeztek, magukat a nép-
től egészen elkülönítették és különálló papi-rendet al-
kottak.

10. *Az anyaszentegyház kettéválása.*

A papok versengésének az lett a következménye,
hogy a legnagyobb hatalomra emelkedett konstanti-
nápolyi és római püspökök, kik egymással megegyezni
nem tudtak, miután egymást az egyházból kiátkozták,
az egyház hivei is két csoportba oszlottak. (1054.)

Az egyik csoport, melyhez a keleti görög egyház
tartozott, a konstantinápolyi patriarkhát, a másik cso-
port, melyhez a nyugoti római egyház tartozott, a pá-
pát ismerte el első püspöknek.

Ez a versengés az egyházi élet hanyatlását vonta
maga után, mert a legfőbb hatalomra jutott pápák nem
a hivek lelki gondozásával, hanem saját hatalmuk nö-
velésével voltak elfoglalva.

Míg a nép tudatlanságba merült és babonákban
hitt, ők hatalmukban annyira növekedtek, hogy császár-
ok és királyok felett biráskodtak. Elbizakodottságukban
magukat Krisztus földi helytartójává tölték fel s mint
ilyenek hirdették, hogy az emberek bűneit megbocsát-
hatják.

Ily tanok mellett, az egyház végromlásának kellett
volna bekövetkeznie, ha az isteni gondviselés nem küld
időnkint bátor és bölcs keresztyén férfiakat, kik Isten
lelkétől ihletve igyekeztek az egyházat a becsuszott tév-
tanoktól megtisztítani, azaz r e f o r m á l n i.

11. *A reformáció előkészítői.*

A reformációt előkészített bölcs férfiak voltak: *Wald Péter* kereskedő Franciaországban a XII. században, *Wikleff János* okszfordi egyetemi tanár Angolországban a XIV. században és *Hussz János* pap és tanító Csehországban a XV. században.

Wald Péter a bibliát a nép nyelvére lefordította s annak olvasására buzdított mindenkit; a misét, a búcsújárást, a szentek imáadását szükségtelennek mondotta s azt tanította, hogy ezek helyett kegyes és istenfélő élet által *igyekedzenek Isten tetszését megnyerni.* *Wikleff János* kikelt a római egyháznak ama tana ellen, mintha az úrvacsorájában a kenyér és bor Krisztus valóságos testévé és vérévé változnék át. *Hussz János* az egyház javítását sürgette és kikelt különösen a pápa hatalma ellen, azt állítván, hogy az nem Krisztus helytartója s nem feje a keresztyén anya-szentegyháznak, mert annak egyedüli feje Krisztus.

E bátor hitjavítóknak nem sikerült az anya-szentegyházat megjavítani, mert a római pápák mindent elkövettek annak elnyomására; *Wald Pétert* és hiveit üldözték, *Wikleff János holttestét* a pápa kiásatta és megégeztette; *Hussz Jánost* egyházi zsinat elé idézték s bár Zsigmond császár biztosító-levelet adott neki, hogy semmi bántódása nem lesz, még is máglyán megégezték.

Ámde munkájuknak még is meg volt az a nagyeredménye, hogy általuk előkészítettett azon idő, melyben a visszaélések ellen eredményesen lehetett fellépni. E nagy idő *Hussz* halála után 100 évvel következett be, s a ki ezt oly dicsően véghez vitte, az *Luther Márton* volt.

A hitjavítás története.

I. Németországban.

Luther Márton.

Luther Márton az a nagy reformátor (hitjavító) volt, ki Isten lelkétől ihletve a keresztyén egyházat a tévtanoktól megtisztította s visszavezette azon alapra, mely Krisztus által vettetett.

1. *Luther gyermek és tanulói élete.*

Luther Márton 1483. nov. 10-én Németországnak Eisleben nevű városában született. Luther János és Lindemann Margit szegénysorsu, de kegyes és Istenfélő szülők gyermeke volt. Mikor Luther Márton fél éves lett, szülői Mansfeld városába költöztek, hol atyja bányászattal foglalkozott; Ő pedig 14 éves koráig itt járt iskolában. Innen szülői előbb Magdeburgba, majd Eisenachba küldték tanulni, mely utóbbi helyen, mint házaló énekes kereste meg kenyerét mindaddig, míg egy Kotta nevű jószívű nő házához és asztalához fogadta. Elvégezvén Luther Márton a középiskolai tanulmányait, az erfurti főiskolába ment, hol atyja kívánságára előbb a jogi, később szívének óhaját követve a papi pályára lépett. Eleinte a legnehezebb és legközségesebb munkákat kellett végeznie a zárdában, seperte a templomot, felnyitotta és bezárta a toronyajtókat, felhuzta a toronyórát, körüljárt a városban, a koldustanisznyával, hogy kenyeret, húst, tojásokat kolduljon össze a szerzetesek számára. Ezen időben került kezébe egy biblia, melyet a zárdai könyvtárban egy lánchoz kötve talált s melyet ő nagy szorgalommal olvasgatott.

Szorgalmas tanulása és jó magaviselete által magát annyira kitüntette, hogy a szerzet főnöke Steupitz őt 1508-ban a bölcs Frigyes szász választófejedelem által felállított wittenbergi egyetemre tanáruul ajánlotta, hol őt csakhamar pappá is választották.

2. *Luther pályája kezdetén.*

Luther mindjárt tanári pályája kezdetén (1511) azzal lett kitüntetve, hogy szerzete ügyében a pápához küldetett. Örömmel fogadta Luther e megbízatást, mert az egyház legfőbb papját, kiben ő az erkölcsiség és valóság példányképét vélte feltalálni, óhajtotta látni és megismerni. S mikor már ott volt s a mikor saját szemével látta, hogy a magát Krisztus földi helytartójának nevezett pápa nem a lelki életben, hanem a világi hatalomban fényeskedik és meggyőződött a papság romlottságáról, Rómát szomorú szívvel hagyta oda,

3. *Luther a hit javítását megkezdi.*

Luthernek a hitjavítás megkezdésére a pápai udvarban látottakon kívül alkalmat adott a bünbocsátó cédulák terjesztése, melyet X-ik Leó pápa egy Tetzl János nevű barát által árultatott Németországban azért, hogy fényes udvartartásához és a római Péter templom építéséhez pénzt szerezhessen.

Pénzért mindenki megvehette nemcsak a multban elkövetett, de a jövőben elkövetendő bünök bocsánatát is,

Luther, hogy a visszaéléseket megszüntethesse, prédikált azok ellen és irt a szomszédos püspökökhöz kérve őket, hogy szüntessék meg e gyalázatos kereskedést. Mikor pedig látta, hogy a főpapok kérését semmibe sem veszik, 1517. október 31-én a Wiittenberg

vártemplom aijtájára 95 tételből álló iratot szegezett ki, melyben kikelt a bünbocsátólevelek árulása ellen és kijelentette, hogy a bünöket nem a pápa, hanem egyedül az Isten bocsáthatja meg, a Krisztus érdemeiért mindazoknak, kik azt megbánják és elhagyják.

4. *Luther első kihallgatása Németországban.*

Luther bátor fellépésének következménye az lett, hogy a pápa őt a maga igazolására Rómába idézte. Védura Bölcs Frigyes szász választó fejedelem közbenjárására azonban mégis Németországba hallgatták ki.

A pápa Luther kihallgatására (1518) Kajetán és (1519) Milticz főpapokat küldötte Németországban azaz az utasítással, hogy Luthert kiengeszteljék és hallgatásra bírják. Ámde sem a kihallgatást, sem az ez évben (1519) Lipszében Eckkel folytatott vita megegyezésre nem vezetett, miért a pápa Luthert egyházi átok alá vetette, iratainak megégetését parancsolta.

A pápa ezen erőszakoskodása Luthert arra indította, hogy a pápa törvénykönyveit és átokbulláját *Wittenbergben* a tanuló ifjuság, a tanárok és a nagy sokaság előtt megégesse és ezzel a romai egyháztól végkép elszakadjon. (1520. dec. 10.)

5. *Luther második kihallgatása Wormsban.*

A pápa Luther ellen folytatott üldözésben V. Károly német császárhoz folyamodott, hogy mondja ki Luther ellen a birodalmi átkot. A császár azonban Luther nagy pártfogójának Bölcs Frigyesnek közbenjárására ezt nem teljesítette, de megígérte, hogy Luthert a birodalmi gyűlésen ki fogja hallgatni. Ezért 1521-ben a Wormsba összehívott birodalmi gyűlésre Luthert megidézte és számára biztosító levelet is küldött.

Luther a wormsi birodalmi gyűlésen megjelent. Noha barátai, kik attól féltek, hogy úgy jár Luther is, mint 100 év előtt Hussz János, kérték, hogy ne menjen fel, de ő azt mondta: „*Ha ellenségeim oly tüzet raknának is Wittemberg és Worms között, hogy annak lágja az eget érné, s ha annyi ördög volna is Wormsban mint a mennyi zszindely van a háztetőkön, mégis elmegyek és vallást teszek Krisztusról.*“ Ebben az utjában írta Luther: Erős várunk nekünk az Isten.

Luther a wormsi birodalmi gyűlésen (1521. ápr. 16., 17.) tanítását egy igen szép beszédben nagy bátorsággal védelmezte. Mikor pedig az egyik pápai követ azt kérdezte: feleljen rövidon, vissza vonja-e tanítását vagy nem, Luther kijelentette: „*Ha a szentirásból vagy világos okokkal meg nem győznek, semmit vissza vonni nem tudok — nem akarok. Itt állok másképp nem tehetek, Isten engem úgy segítjen!*“

A birodalmi gyűlés Lutherre vonatkozólag győzelemmel és dicsőséggel végződött: a pápai követeket legyőzte, a birodalmi gyűlés jobb részét pedig ügyének megnyerte. Ezután még 26 évig hirdette az evangéliom igazságait, amely idő alatt az nemcsak Németországban, hanem Magyarországon is elterjedt.

6. *Luther hazatérése.*

A pápai követek úgy akartak boszut állani Lutheren, hogy kérték a császárt, mondja ki Lutherre a birodalmi átkot. A császár azonban adott szavát hiven megtartotta és Luthert biztos fedezet alatt bocsátotta el. De alig, hogy Luther eltávozott már május 26-án kimondatott reá az országos átok, mely azt jelentette, hogy bárki őt szabadon megölheti.

Mielőtt a birodalmi átok Lutherre kimondatott volna, védura Bölcs Frigyes őt Wormsból Wittenbergbe visszatérő útjában (máj. 4.) titokban efogatta és Wartburgba vitette, hol György lovag álnév alatt teljes 10 hónapot töltött.

Luther Wartburgban a bibliát német nyelvre fordította, leveleket bocsátott ki, melyekben a fülbegyónás, a papok nőtlensége és a halotti misék ellen kelt ki.

Mig Luther Wartburgban volt, Wittenbergben nagy dolgok történtek: egyik tanártársa és barátai a hitjavítást gyorsan és minden előkészítés nélkül akarták keresztül vinni, ezért bezűntették a zárdákat, eltörölték a misét és a templomokból kihányták a szentek képeit.

A szokásokhoz ragaszkodó nép e miatt fellázadt és veszélyeztették a hitjavítást. Mikor Luther ezeket meghallotta, Wartburgot ott hagyta, és Wittenbergbe sietett, hol egymásután 8 napon át prédikált, mig a zavart lecsendesítette és a rendet helyre állította.

A Wittenbergi zavarok megsűntetése után Luther szép csendben, de egész erélylyel folytatta tovább megkezdett munkáját.

1524-ben levetette a baráti csuhát, melylyel a papok magukat a hivektől külsőleg is elkülönítették és e helyett a tudósok által viselt hosszú fekete kabátot vett fel. 1525-ben megházasodott és nőül vett egy kegyes és Istenfélő nőt, Bora Katalinát, kivel boldog családi életet élt.

7. *N hitjavítás elterjedése.*

A hitjavítás legelsőbben Poroszországban és a Szászválasztó-fejedelemségben terjedt el, hol maguk a fejedelmek állottak a hitjavítás élén s az istentiszteletet

Luther által előkészített tervezet szerint evangélium szerüleg rendezték be.

Az evangéliom szerinti berendezés ugy történt, hogy kihagyták mindazt az istentiszteletből a mi az evangéliommal ellenkezik és visszaállítottak mindent ugy és a szerint, a mint az evangéliomban írva van. E végből megszüntették a misét, a fülbegyónást, a papnőtlenséget, behozták az ige hirdetést, visszaadták a népnek a bibliát és az urvacsorát két szín alatt osztották ki. Az egyházaknak mindenütt papokat és tanítókat rendeltek és hogy ezek a népet evangéliom szerint oktathassák, Luther két kátét irt, egyet a felnőttek, egyet a tanulók számára. Szóval: visszavezették az egyházat a Krisztus által vetett alapra — az evangéliomra, mitől evangéliomi keresztény egyházak is neveztetik.

A hitjavítás negy munkájában és a biblia fordításában Luthernek nagy segítségére volt Melankhton Fülöp.

Maga Luther elismerte, hogy az Isteni gondviselés Melankhtonban neki nagy kincset és kiváló munkatársat adott.

8. *Melankhton Fülöp élettörténete.*

Melankhton Fülöp 1497-ben február 16-án születi Brettenben. Már mint 16 éves tanuló görög nyelvtant irt és ezzel megszerezte magának a tudós nevet.

Hire csakhamar egész Európában elterjedt s elnevezték őt Németország tanítójának. 21 éves korában (1518) Wittenbergbe tanárnak hívták s ezen idő óta Luthernek leghivebb barátjává lett.

9. *Zwingli és Kálvin.*

Lutherrel egy időben élt és tanított Svájcban Zwingli Urlik, zürichi lelkész, a nagy reformátor. X. Leó pápa bünbocsátó céduláit itt is árultatta. E visszaélés ellen Zwingli (1484—1531) hevesen kikelt s követelte annak betiltását. Továbbá megtiltotta Mária és a szentek imadását, eltörölte a misét és böjtöt és bohozta az urvacsorának két szin alatti kiszolgáltatását. E miatt a római katolikus papok fellázították Zwingli és követői ellen a népet, miből háboru keletkezett. A döntő ütközet Kappel mellett vivódott, hol a katolikusok győztek s a csatában maga Zwingli is elesett.

Zwingli munkáját *Kálvin János* (1509—1564) genfi lelkész nagy buzgalommal folytatta és befejezte. Követőit nevére kálvinistáknak, Helvéciáról helvét hitvallásuaknak is nevezik.

10. *Marc a hitjavítók és követőik ellen.*

A római egyház és annak papsága ezen időben a hitjavítók és követőkkel szemben elkeseredett ellenséges indnlattal viselkedett. A délnémetországi fejedelmeket és püspököket szövetségre birták, kik együttesen kötelezték magukat (1524), hogy tartományaikból a hitjavítókat kitiltják s ha szükséges, egymást kölcsönösen segítik.

Ezzel szemben a hitjavítást pártoló-fejedelmek és rendek szintén elhatározták, hogy ha az evangéliom miatt bárkitől is megtámadtatnának, egymást segítik, védelmezik.

11. *A speieri és ágostai gyűlések.*

Károly német császár 1529-ik évben a birodalmi

gyűlést Speier városában hívta össze, hol a katolikusközből álló többség azt a határozatot hozta, hogy vallás dolgában a legközelebb tartandó zsinatig semmi újítást nem szabad tenni, mely határozat ellen a hitjavítást védelmezők tiltakoztak, protestáltak. Ezen tiltakozásról (protestatio) neveztetünk protestánsoknak.

A tiltakozó iratot V. Károly német császár nem szívesen fogadta, de mert a mindinkább előnyomuló törökök ellen segítségre lévén szüksége, a vallásos viszályt ki akarta egyenliteni s azért meghagyta a protestáló rendeknek, hogy hitelveiket adják be.

A hivallást (confessio) Melankhton készítette meg, a melyet miután Luther is helyben hagyott, az 1530 június 25-én Ágostában tartott birodmi gyűlés elé terjesztettek és ott felolvastak.

Ezen irat az *ágostai hitvallás*, mely 28 pontból áll a melyből 21 pont az evang. egyház főbb igazságairól, 7 pont a római hath. egyház visszaéléseiről szól.

12. *Ű samlkaldi szövetség, Luther halála.*

Az Ágostába tartott birodalmi gyűlés a hitvallást elvetette, V. Károly német császár pedig kijelentette, hogy kész minden hatalmával az evangélikusok ellen fordulni. Ezen fenyegetésre az evangélikus fejedelmek, élükön János szász választó fejedelemmel, (1531) Schmalkalden városában szövetséget kötöttek és elhatározták, hogy vallásukat, ha szükség fegyverrel is megvédelmezik. Ily előzmények után a vállásháboru a katolikusok és protestánsok között elkerülhetetlen volt.

Ennek a háborunak kitörést Luther nem érte meg; hosszas betegeskedés után 1546. február 18-án 63 éves korában szülőhelyén Eislebenben, hová látogatóban ment.

— meghalt. Holttestét Wittenbergbe vitték és a vártemplomban helyezték örök nyugalomra.

Mi Luther emlékének örök hálával és legmélyebb tisztelettel tartozunk. Az egyházat ő tisztította meg a tévtanoktól, ő vezette vissza arra az alapra, mely a Krisztus által vettetett. Wittenbergben és Wormsban hatalmas szobrok hirdetik a nagy reformátor halhatatlan emlékezetét.

13. *A 30 éves vallás háboru.*

Luther halála után kitört a háboru a katolikusok és a protestánsok között. V. Károly német császár a pápával szövetkezett és 1546-ban meglámadta a protestánsokat. Egy ideig a császári hadak győzedelmeskedtek, de 1552-ben Móric szász választó fejedelem a császári sereget leverte és a *passaui* békekötésben a protestánsok vallásszabadságát biztosította. E békkötést 1555-ben az ágostai birodalmi gyűlés is megerősítette.

A passaui béke áldásait a protestánsok (1552—1618) 66 évig élvezték. V. Károly után következett császárok: I. Ferdinánd, II. Miksa és II. Rudolf a protestánsokat, nem háborgatták, de már Mátyás alatt (1618) kitört a vallásháboru és kerek 30 évig tartott. Mátyás és utóda II. Ferdinánd hadai előbb a cseh, azután a németországi protestánsokat pusztították. A legnagyobb veszély idején jelent meg a protestánsok védelmére *Gusztáv Adolf* svéd király, ki kicsi de győztes seregével a reformáció ügyét megmentette s bár Lützennél (1632) elesett, vezérei a háborut szerencsésen folytatták s 1648-ban *Westfaliában* békét kötöttek.

Ezen békekötésben a protestánsok Németországban, Hollandiában és Svájcban teljes vallásszabadságot nyertek.

Gusztáv Adolf emlékét az utókor úgy örökitette meg, hogy Lützen mellett egy hatalmas érc-emléket állított, és Gusztáv Adolf néven jótékonycélu egyesületet alakított.

14. *N hitjavítás alatt és után keletkezett protestáns felekezetek.*

A hitjavítás alatt és után a következő nagyobb és kisebb protestáns felekezetek keletkeztek.

Nagyobb felekezetek: ágostai hitvallásu evangélikus egyház, református egyház. Amaz a Lutheri, emez, Kálvini egyház-javitással kezdődik. E két egyház tanai nagy részben egyeznek, — eltérés csak az urvacsoránál van, Poroszországban 1817-ben egyesültek.

Kisebb felekezetek: az unitáriusok (1566), methodisták (1728), herrnhutiak (1722), kvekerek (1682) (reszketők), nazarénusok (1830), Babtisták, Anglikánusok.

A hitjavítás története.

II. Magyarországon.

Magyarországon a hitjavítás már 1520. körül elterjedt. A magyar követek, kik a német birodalmi gyűlésekre jártak; a magyar tanulók, kik a német egyetemeken tanultak; a magyarországi kereskedők, kik Németországban kereskedtek, a Luther tanaival korán megismerkedtek, iratait magukkal elhozták és itt elterjesztették.

Ámde valamint Európa más országaiban, úgy hazánkban is a hitjavítás nem terjedhetett szabadon, mert a romai egyház és annak papsága mindent elkövetett,

hogy azt megakadályozza és kiirtsa. Már 1521-ben Lutherre és követőire itt is kimondatott az egyházi átok; 1523-ban II. Lajos király idejében fej és jószágvesztés alatt tiltatott meg Luther tanainak követése; 1525-ben a Rákoson tartott országgyűlés pedig azt a szigorú törvényt hozta, hogy a Luther tanait követők égettessenek meg.

E kegyetlen törvényt nem hajthatták végre, mert hazánkat 1526 aug. 29-én Mohácsnál nagy csapás érte: országunk a török uralomba jutott, a hitjavítás ellen-ségei: II. Lajos király és sokan a papok közül a csatában elestek, az életben maradt papok pedig a törököktől való félelmükben elfutottak. De nem azért sem, mert a mohácsi vész után az ország két pártra szakadt; az egyik Zápolya János erdélyi fejedelmet a másik pedig Ferdinánd osztrák főherceget ismerte el királynak. Mindkét király óvakodott az evangélikusokat megsérteni, nehogy azokat magától elidegenitse, sőt Zápolya János fia János Zsigmond és az utána következő erdélyi fejedelmek is protestánsokká lettek, miáltal Erdély a reformációnak erős vára lett.

2. *A hitjavítás buzgó apostolai hazánkban.*

Hazánkban a hitjavítás buzgó apostolai részint papok és tanítók részint gazdag világi főurak voltak.

Legtöbb érdemeket szereztek maguknak az *egyháziak* közül: Károlyi Gáspár (a szentírás fordítója) Stöckel Lénárd (Luther és Melancton tanítványa), Sztárai Mihály, Szegedi Kis István, Honter János (Erdély reformátora, brassói lelkész,) Nádasdy Tamás, Erdősi János (az ujszövetség magyar nyelvre fordítója.)

De valmennyi közül kiemelkedik *Dévai Biró Mátyás* — a magyar Luther, ki még 1525-ben, mint

róm. katolikus lelkész szolgált Tomori István főúr udvarában, de a mint megismertkedett a reformáci tanai-
val annak azonnal lelkes apostolává lett. Lelke óhaj-
tását követve Wittenbergbe — a reformáció tüzhelyére
sietett, hol Luther tanítványa lett, kitől erős lelket és
hitbuzgóságot sajátított el. Hazajövetele után bejárta az
országot s egész erővel fogott a reformáció terjesztéséhez.
Sem börtön, sem máglya el nem térítették az egyenes
uttól. Ferdinánd király idejében Táber bécsujhelyi püs-
pök kezébe került, ki a reformáció egyik legveszedelme-
sebb ellensége volt. Ezután Dévaira szomorú idők kö-
vetkeztek ; 2 évig a bécsi, majd a budai börtönben kí-
nozták s hogy az erőszakos haláltól mégis megmen-
ekült. — az nem üldözőin mult, hanem az isteni gond-
viselésen, mely a sirszéléről hozta vissza az apostolko-
dás útjára. Mint debreceni pap és esperes 1544-ben
végezte be áldásos életét.

A világi főurak közül is sokan buzgólkodtak a
hitjavítás terjesztésén, névszerint : Török Bálint, Peré-
nyi Péter, Drágfi Gáspár továbbá a Ballassák és
Zrinyek stb.

Ezen buzgó és áldozatkész férfiaknak köszönhető
hogy már 1567-ben Miksa király halálakor, ki maga is
lelkes pártfogója volt az evangéliumi hitnek, hazánkban
a protestáns gyülekezetek száma kétezerre ment és fő-
uraink közül már csak három család volt római hívő.

Ezen időből valók az evangélikusok soproni, po-
zsonyi és eperjesi, a reformátusok pápai, debreceni és
sárospataki főiskolái is.

3. *Bocskay István.*

Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem 1598-ban le-
mondott a tórnáról, mikor erdély Miksa király fiának a

jezsuiták által nevelt Rudolfnak került hatalmába, (1576—1608) kinek uralkodása alatt megkezdődött a protestánsok üldöztetése. Rudolf a haza sorsával nem törődött, annak vezetését idegen tanácsadókra és jezsuitákra bízta, maga pedig prágai várában csillagvizsgálattal töltötte idejét. Kedvező alkalom volt az a protestánsok üldözésére, mit a pápa fel is használt. *Barbiánó Jakabot* az országba küldötte azon ürügy alatt, hogy a török ellen harcoljon, de ez, a Kassán és Vidéken lakó protestánsokra rontott, azok javait és templomait elfoglalta papjait és tanítóit elkergette, sőt többeket meg is ölelt (1604).

Méltó társa volt Barbiánónak az Erdélyben garázdálkodó *Básta György* császári hadvezér, kinek kegyetlenkedései elől a protestáns főurak Magyarországra menekültek. Midőn ezek a sok törvénytelenségért panaszt emeltek, — a király őket nem hallgatta meg.

Az üldözések a protestánsokat teljesen elkeserítvén *Bocskay István* bihari főispánnál kerestek védelmet. Bocskay a vallási és polgári szabadság védelmére fegyvert fogott — Barbiánó és Básta seregét leverte és az országból kiüzte, Rudolfot pedig békekötésre kényszerítette.

A béke *1606-ban Bécsben* kötött meg, melyben a protestánsok vallás szabadsága biztosított.

Bocskayt az erdélyiek nagy lelkesedéssel kiáltották ki fejedelmek; 1605-ben pedig a *szerencsi* országgyűlés Magyarország királyának is megválasztotta; de Ő azt mondta: „nem a hatalomért és dicsőségért, hanem a haza és vallás szabadságért fogott fegyvert“ s a megválasztást nem fogadta el. Meghalt Kassán 50 éves korában 1606. dec. 29-én.

4. *Bethlen Gábor.*

A bécsi békét sem a király II. Ferdinánd (1619—1637), sem a római egyház nem tartotta meg. Az üldözést ezután még nagyobb erővel folytatták a protestánsok ellen, templomaikat, iskoláikat elvették s a híveket erőszakkal kényszerítették a római egyházba.

Legtöbbet ártott ebben az időben a protestánsoknak *Pázmán Péter* esztergomi főpap, ki ékes szólásával s rábeszélő tehetségével igen sok főurat a pápista hitre visszatérített.

Miután a protestánsok a sérelmek orvoslását hiába sürgették Bethlen Gábor erdélyi fejedelem alatt fegyvert fogtak s Ferdinánd seregét több ízben legyőzték és őt békekötésre kényszerítették. A béke *Nikolsburgban* Morvaországban 1621-ben kötötték meg, mikor is II. Ferdinánd a bécsi béke pontjait megerősítette. A nikolsburgi béke pontjait a soproni országgyűlésen 1622-ben iktatták az ország törvényei közé.

Bethlen Gábor igen vallásos, kegyes férfiú volt. Méltán nevezték őt el magyar Gusztáv Adolfnak, mert oly hős volt, mint a svédek nagy királya, ki szintén a protestáns vallás szabadságért harcolt. Bethlennek is a biblia volt a legkedvesebb olvasmánya. Huszonhatszor olvasta azt keresztül s a táborban is mindig magával hordozta. Meghalt 49 éves korában.

5. *Rákóczy György.*

Az üldözéseket sem a bécsi, sem a nikolsburgi békekötések nem szüntethették meg, mert III. Ferdinánd (1637—1657) noha türelmesebb is volt mint atyja II. Ferdinánd, nem tudott és nem akart a katolikus papságnak ellen állani. S míg ő a harmincéves háborúval

volt elfoglalva, addig kormánya és a katolikus papság a protestánsok templomait elszedték, papjaikat és tanítóikat elűzték és népet fegyverrel kényszerítették a katolikus ünnepek megtartására.

A protestánsok segítségért az akkori erdélyi fejedelemhez I. Rákóczy Györgyhez folyamodtak, ki a svédekkel szövetségbe III. Ferdinánd vezéreit legyőzte s 1645-ben *Linczben* Ferdinánddal békét kötött. E békepontok megerősítik az 1608-iki vallás törvényeket, melyeket, a pozsonyi országgyűlésen 1647-ben iktattak törvénybe.

Ebben a törvényben ismét kimondatott, hogy a protestáns lelkészeket és tanítókat elűzni nem szabad, az elűzöttek is visszahívhatók. A protestánsoktól elvett 400 templom közül 90-et visszasadni rendel; végre a vallási béke megzavaróit szigoruan megbüntetni igéri.

Rákóczy György 1648-ban halt meg. Nejével Lorántfy Zsuzsával sokat áldozott egyházi és iskolai célokra.

6. *A nápolyi gályarabság.*

A protestánsok a linczi béke áldásait csak 10 évig élvezhették, ekkor III. Ferdinándnak a jezsuiták által nevelt fia I. Leopold jutott a trónra és uralkodott 1657—1705-ig. Az Ő 48 évi uralkodása a magyar protestánsok leggyászosabb ideje. Ennek a jezsuita érzelmű királynak az volt a célja, hogy az evangélikusokat kiirtsa hazánkból s az országot alkotmányos szabadságától megfossza.

E miatt Weselényi Ferenc, Zrinyi Péter, Nádosdy Ferenc és Frangepán Ferenc főurak összeesküdtek Lipót ellen.

Az összeesküvés kitudódván, a római papság elhitette a királylyal, hogy az a protestánsok müve. A király ekkor tiz évre (1671—1681) az ország alkotmányát felfüggesztette Zrinyit, Nádasdyt és Frangepánt Bécsujhelyen 1671-ben lefejeztette s a római papságnak a protestánsok pusztítására szabadkezet adott.

A római pápság a pusztítást a protestáns papok és tanítókon kezdte meg. Szelepcsényi akkori primás 400 protestáns papot és tanítót az összeesküvésben való részvétellel vádolya 1678-ban Pozsonyban felállított rendkívüli törvényszék elé idézett és ott ki sem hallgatva börtönbe vetett.

A börtönbe vetett protestáns papok és tanítók elébe, abból a célból, hogy őket erőszakkal visszatérítsék a római egyházba, térítvényt adtak s ki azokat aláírta, szabadon bocsátották. De kilencvenketten: 47 evangélikus és 45 református nem irt térítvényt alá: ezeket börtönbe vetették, kinozták s végül (1575) Nápolyba hurcolták, hol fejenként *ötven* aranyért gályarabságra eladták.

A szegény gályarabokat kilenc havi szenvedés után, mely idő alatt mindig az evezőcsolnakhoz (gálya) voltak láncolva s azt éjjel nappal szárazkenyér és sós tengeri vizen élve kellett hajtaniok, — Rujter Mihály hollandiai hajós parancsnok szabadította ki, 1676. febr. 11. Hazájukba azonban, hol velük oly lelketlenül bántak, — soha sem tértek vissza.

Magyar gályarabok éneke 1674-ből.

Térj magadhoz, drága Sion!
Van még neked Istened.
Ki atyádként felkaroljon
S szívét ossza meg veled.

Azt bünteti, kit szeret,
Másként Ő nem is tehet.
Sion! ezt hát gondoljad meg,
Szabj határt bus nyögésidnek.

Hullámok ha rémitenek
Mérhetetlen viz felett,
S a habok közt szived remeg,
Hogy sirod is ott leled;
Ha aludni látod őt,
Ki reményed és erőd,
Sion! soha se feledd el,
Ő megvívhat tengerekkel!

Bár hordozva zsarnok láncát,
Érne kinos rab halál,
Ha hitedet el nem játszád,
Utad égbe nyitva áll.
Örvendj mindig és vigadj,
Emlékezz ki népe vagy.
Sion! nincs több Isten egynél,
Bene hát ne kételkedjél!

A római papság a protestáns papok és tanítók elűzése után az irtó harcot a protestáns hiveken folytatta tovább. Előbb elszedték templomaikat, iskoláikat, elkobozták vagyonaikat s a szegényebbek közül pénzzel, fenyegetéssel mintegy 60 ezeret visszatérítettek. Azután *Karafa* — Lepold király tábornoka — a vagyonos protestáns főurak kipusztítására *Eperjesen vértörvény-széket állított fel* s az elítélteket ablaka alatt végeztette ki.

Ezen kegyetlen üldözés Magyarországon általános elégületlenséget idézett elé. Az elégületlenek Tököli Imre

szepesi gróf vezetése alatt megtámadták a király hadseregét s miután azt többször megverték, a király előbb 1681-ben Sopronban, azután 1687-ben Pozonyban a nemzet kibékítésére országgyűlést hívott össze.

De sem a soproni, sem a pozsonyi országgyűlések nem adták vissza a protestánsoknak azokat a jogait, miket a régebbi (bécsi nikolsburgi, linczi) törvények biztosítottak, Ekkor a felkelők II-ik Rákóczy Ferenc alatt a *kuruc háboruban* Istenért házáért és szabadságért addig küzdöttek míg nem I-ső József (1705—1711) Lipót fia és utóda. 1711-ben békét kötött Szatmáron, melyben ígértett tett, hogy a protestánsokat a törvény szerint védeni fogja.

8. II-ik József türelmi rendelete.

A szatmári béke után a protestánsokra még egyideig szomorú idők következtek. Az I-ső József után következő királyok u. m: III-ik Károly (1711—1740), Mária Terézia (1740—1770) alatt csak annyiban enyhült a protestánsok helyzete, hogy az engedélyezett 22 községben nyilvános istentiszteletet tarthattak, de egyházukban a keresztelést, esketést, temetést csak pápista pap végezhetette. A pápista ünnepeket a protestánsoknak is meg kellett tartaniok és szűz Máriára és minden szentekre kötelesek voltak esküt tenni.

Végre 200 évi szenvedés után 1773-ban következtek jobb idők, mikor Mária Theresia szabad gondolkodású fiának, II. Józsefnek kérésére a *jezsuita rendet* az országból kitiltotta. Ekkor a protestánsok legnagyobb ellenségeiktől megszabadultak.

Az üldözések azonban csak a nemeslelkű II-ik József uralkodása alatt, az általa 1781-ben okt. 29-én kaidott türelmi parancscsal szűntek meg.

Ezen türelmi parancs következő főbb pontozatokból áll: ott a hol 100 protestáns család van együtt, templom, iskola és paplak építhető, a protestánsok minden hivatalra jogosítva vannak, a vegyes házasságból született gyermekek, ha az apa katolikus, mindkét nemű gyermekek a katolikus vallásban nevelendők, ha az apa protestáns, a fiúk apjuk, a leányok anyjuk vallásában neveltessenek.

9 *Nz 1790—91-ik évi 26-ik törvénycikk.*

A protestánsok *vallásszabadságukat* a jószivü és igazságos II. Leopold alatt az 1790—91-ik évi 26. törvénycikk által nyerték vissza, kinek az volt a jelszava: „*A királyok kincsei alattvalóik szívében vannak*“ A törvény főbb pontjai ezek:

1. Szabad vallásgyakorlat mindenütt és minden helyen.

2. A két hivallásu evangélikusok saját egyházi felsőbbbségüktől függenek; gyűléseket és zsinatokat tartassanak.

3. Iskolákat építhessenek, tanítókat választhassanak.

4. Minden hivatal az érdemeseknek valláskülömbőség nélkül fog adatni és az evangélikusok a törvényes eskü (Mária és szentekre való esküvés) alól felmentetnek.

5. A katolikus egyházból a protestáns egyházba áttérni szabad.

A *vallásegyenlőséget* pedig az 1843—44., 1848. és 1868. évi törvények hozták meg, melyek eltörölték az elsőbbségi jogokat, mikkel azelőtt a római katolikusok a protestánsok felett birtak. Tökéletes *jogegyenlőséget* és *viszonosságot* azonban csak az 1848. évi XX. t.-c.

által nyertek a protestánsok. Fájdalom, ez a törvény a szabadságharc kitörése miatt életbe nem lépett s még ma sincs végrehajtva.

Ujabb törvények.

1868-ban I. Ferencz József királyunk nemzetével kiegyezett s magát június 8-án megkoronáztatta. E nemes szivü király örömmel szentesítette az 1868-iki törvényeket, melyekben az áttérés és vegyes házasságok szabályozva lettek. E törvény kimondja: *hog*y a vegyes házasságokból származó gyermekek közül a fiuk apjuk, a leányok anyjuk vallását követik, — *hog*y a 18 éves egyén szabadon térhet más vallásra. Az 1884—86. évi országgyűlésen hozott törvények szerint a protestáns egyházak (ág. h. ev. és ref.) püspöke és világi felügyelői közül három-három tag a főrendiháznak is tagja. Az 1891—1893 években a budapesti zsinaton hozott ág. h. ev. egyházi törvényeket, Ő felsége 1893. március 18-án szentesítette.

Az 1894. évben az országgyűlés megalkotta a polgáriházasságról, a gyermekek vallásáról és állami anyakönyvvezetésről szóló vallásügyi törvényeket.

Biblia olvasás.

a) *A hegyi beszédek* Máté, 567 részei.

b) *Főbb ünnepi evangéliomi perikopák.*

1. Advent 1-ső vasárnap: Máté 21 r. 1—9 vers.
2. Karácsony 1-ső ünnep: Lukács 2 r. 1—14 v.
3. Böjt 1-ső vasárnap: Máté 4 r. 1—14 v.
4. Nagypénteki: János 19 r. 16—30 v.
5. Husvét 1-ső ünnep: Márk 16 r. 1—8 v.
6. Áldozócsütörtöki: Márk 16 r. 14—20 v.

7. Pünköst 1-ső ünnepi: János 14 r. 23—31 v.
8. Szentháromság vasárnap: János 3 r. 1—15 v.
- c) *Főbb ünnepi szakaszok, melyek a biblia történetek tanításánál nem fordulnak elő.*
 9. Advent 1-ső vasárnap: Lukács 1 r. 68—75 v.
 10. Karácsony ünnepi: János 1 r. 9—16 v.
 11. Bőjt 1-ső vasárnap: Máté 16 r. 21—25 v.
 12. Nagypénteki: János 13 r. 1—15 v.
 13. Husvét ünnepi: Lukács 24 r. 1—12 v.
 14. Áldozócsütörtöki: János 17 r. 11—26 v.
 15. Pünköst ünnepi: János 14 r. 23—31 v.
- d) *Főbb ünnepi apostolai perikopák:*
 16. Advent 1-ső ünnepi: Rom. 13 r. 11—14 v.
 17. Karácsonyi ünnepi: Titus 2. r. 11—15 v. Ezaiás 9 r. 5—8 v.
 18. Bőjt 1-ső vasárnap: II. kor. 6 r. 1—10 v.
 19. Nagypénteki: Ezsaiás 53 r. 5—10 v.
 20. Husvét ünnepi: I. kor. 5 r. 6—8 v.
 21. Áldozócsütörtöki: Apost. csel. 1 r. 1—11 v.
 22. Pünköst ünnepi: Apost. csel. 2 r. 1—13 v.
 23. Szentháromsági: Rom. 11 r. 33—36 v.
- e) *Az ismétlősöknél ez megtoldandó:*
 24. A zsoltárok és
 25. a Példabeszédek egy-két profétai könyv olvastásával.

Egyházi kormányzat.

Egyházunk igazgatása önkormányzati, azaz a hívek maguk hozzák törvényeiket és választják tisztviselőiket.

Minden evangélikus ember azon gyülekezethez tartozik, melynek területén 6 hét óta lakik. Jogait ott gyakorolhatja, de köteles annak terheit is viselni.

Az egyházközség ügyeit az egyháztanács és köz-

gyűlés intézi. A közgyűlésen részt vehet minden önálló és a gyülekezet terheit viselő férfiú.

A gyülekezet tisztviselői: lelkész, felügyelő, gondnok, pénztáros és jegyző.

Több egymáshoz közel fekvő egyházközség *egyházmegyét* (esperesség) képez, melynek elnökei az esperes és egyházmegyei felügyelő. Egyéb tisztviselői pedig: egyházi és világi jegyző, ügyész, pénztáros, számvevő, törvényszéki bírák.

Több egyházmegye Egyházkerületet képez, melynek elnökei: a püspök (szuperintendes) és az egyházkerületi felügyelő; egyéb tisztviselői pedig: egyházi fő- és aljegyző, világi fő- és aljegyző, pénztáros, számvevő, ügyész, levéltárnok.

A négy egyházkerület együtt a magyar ág. hitvallásu egyházat képezi, mely ügyeit az egyetemes gyűlésen intézi el.

Ennek elnöke, a hivatala szerint legidősebb püspök és az egyetemes felügyelő. Tisztviselői ugyanolyanok, mint az egyházkerületnél.

Törvénykezés.

Egyházunknak törvénykezési joga is van még pedig három fokozatban, u. m.: esperességi, kerületi és egyetemes törvényszék.

Evangélikus egyházunk jótékony intézménye.

1. A jótékony intézetek között első helyer áll a *keresztyén egyház*, mely szülő anyja a többieknek. Első és legfőbb kötelességünk, ennek felvirágoztatása.

2. *Gusztáv Adolf egylet*, melyet 1842-ben Németországban a hős Gusztáv Adolf svéd király emlékére

alapítottak. Célja, a más vallásuak közt élő evangélikusok segélyezése. Ez az intézet évenként több szegény magyarországi egyházat is segélyez.

3. *Gyámintézet.* (Egyetemes Evangélikus Egyház) szegény egyházak segélyezésére.

4. *Protestáns árvaház* Budapesten a reformátusokkal közösen.

5. *Luther-társaság* vallásos iratok terjesztésére.

6. *A missiói egyesületek* a pogány népek között a krisztusi tanok terjesztésére. (Hazánkban még ilyenek nincsenek.)

7. *Biblia-terjesztő-társaság*, mely olcsó bibliákat árultat a világ minden részébe. (Legnagyobb a Brit és külföldi biblia-terjesztő-társaság Londonba, mely 1804-ben alakult.

Támogassa mindenki ezeket a jótékony intézeteket tehetsége szerint! Ezt kívánja maga Urunk Jézusunk is mondván: „*A mit egygyel ezek közül cselekesztek, én velem cselekeszitek.*“

Kimutatás.

Földünk lakóiról vallás és felekezet szerint.

Földünk 1440 millió összes lakói közül keresztyén 430 millió, izraelita 8 millió, mohamedán 170 millió és még mindig pogány 832 millió.

A keresztyén felekezetek lélekszáma az egész földön: római katolikus 205 millió, protestáns 135 millió, görögkeleti 90 millió.

Magyarország lakói felekezetek szerint:

Ágostai hitvallásu evangélikus 1·5 millió, evange-

likus református 2·5 millió, unitárius 68 ezer, római katolikus 9·7 millió, görögkatolikus 1·7 millió, görögkeleti 2·7 millió, egyéb 15 ezer, izraelita 700 ezer, összesen 18 millió 183 ezer.

A magyar evangélikus egyetemes egyháznak négy kerülete van: dunáninneri, dunántuli, bányai és tiszai kerület. Ezekben a kerületekben van: 630 anyaegyház, 382 leányegyház, 653 lelkész és 1506 tanító.

A magy. evangélikus egyház négy kerületében van: 17 középiskola, 3 theologia (lelkész képzőintézet), 5 tanító-képzőintézet és egy jogi főiskola.

Az erdélyi evangélikus szász egyháznak van 260 egyházközsége, 7 középiskolája, egy lelkész és egy tanítóképző intézete.

A) Imák.

(Különböző források után.)

Reggel.

Édes jó Istenem uj napra virradtunk.
A te őrző szemed legyen ma is rajtunk.
Ne vedd le mirólunk soha a szemedet,
Terjeszd ki fölöttünk áldásos kezedet. Ámen.

Felkeltemmel, én Istenem,
Imára kulcsolom kezem.
Neked hálát ad szívem, szám,
Hogy az éjjel vigyáztál rám.
Áldj meg s őrizz, kérlek, engem,
Hogy boldog legyek éltemben,
Szent akaratodat tegyem
És a büntől őrizkedjem. Ámen.

Hálát adok néked, jóságos Istenem,
Hogy az éjjel őrző kegyelmed volt velem,
Csendes pihenéssel engem megnyugtattál
Megujult erővel mára által hoztál,

Engedd az uj napot neveddel kezdenem.
Áldó segítséged legyen ma is velem,
A Krisztus nevében rád hagyom magamat,
Te segéld jó végre minden jó dolgomat. Ámen.

Elmult az éjszaka, uj nap virradt reám,
Buzgó háladással imádlak jó Atyám !
Te őrzél engemet ; vesztesség és halál
Elkerült, mert védő keziddel takarál.
Oh maradj én velem ösvényemen ma is
Jézus! neved legyen nekem védő paizs.
El ne verjen tőled se öröm, se bánat,
Minden szavam, tettem legyen igaz, áldott. Ámen.

Kegyelmedből uj nap derült reám, jó Istenem,
édes Atyám ! Áldom nagy nevedet, hogy pihenést adtál
én nekem az éjszakai nyugalomban, s kérlek, légy velem
e most kezdődő napnak óráiban, hogy tégedet tisztel-
jelek minden gondolatommal, szavammal és cselekedet-
temmel. Ámen.

Este.

Édes jó Istenem, szép napod leszálott,
Sötétség borítja az egész világot.
Csak szemed világít a nagy sötétségben,
Gondviselő Atyám, vigyázz ránk az égben. Ámen.

Én Istenem, jó Istenem,
Becsukódik már a szemem ;
De a tied nyitva, Atyám,
Amíg alszom vigyázz reám !
Vigyázz kedves szőleimre,
Meg az én jó testvérimre ;
Mikor a nap újra felkel,
Csókolhassuk egymást reggel. Ámen.

Te benned bizom én az éjen is
Ki nappal jó Atyám valál.
Oh Isten, örködjél erőtelen
Gyermekednek álmainál,
Téríts el bajt és ijedelmet
Mely felém láthatatlan közelget;
Add, hogy üdítő legyen álmod,
Vidám, békés felviradásom. Ámen.

Nyugvóra szállt a nap édes jó Istenem,
De arcád világa itt marad én velem.
Rám borulhat sokszor a homályos éjjel,
Jóvoltod betakar mennyei békével.

Szivem szerint áldom gondviselő kezed,
Hogy hiven örködött ma lépteim felett.
Lábaim botlástól kegyelmesen óvtad,
Hozám bocsátottad édes Megváltómat.

Én Atyám bocsád meg, ha megbántottalak,
Ne vedd el én tőlem áldott irgalmadat!
Vigyázz hü szemekkel atyámra, anyámra,
Takarjon be minket jóvoltodnak szárnya. Ámen.

Elfáradtam s karjaidba hajtom le fejemet, nagy
Isten! Légy áldva, hogy velem voltál ezen egész napon
s szerettem mellett mint jó Atya örködtél fölöttem
Küld le mellém angyalaidat, hogy ezen éjszaka ők
vigyázzanak én reám. Te pedig légy őriző Pásztorom,
most és mindörökké. Ámen.

Templomba érkezéskor.

Szent hajlékodban im, leborulok Atyám:
Tanító Szentlelked áldását öntsd ki reám. Ámen.

Feljöttem szent templomodba,
Uram, lelki áldozatra.
Add, hogy neved imádása
Legyen élttem boldogsága. Ámen.

Templomból kijövet.

Szent igéd áldását köszönöm Istenem,
Engedd : jó gyümölcsét teremje életem. Ámen.

Szent házadban, Atyám, vigaszt üdvöt leltem :
Neked buzog hálát újra éledt lelkem.
Igéd fénye legyen mindenkor vezérem,
Mig majd mennyben nálad célomat elérem. Ámen.

Tanulás előtt.

Nevedben Istenünk, Urunk !
Ismét tanuláshoz fogunk,
Nyujtsad áldásodat, kérünk
És munkánkban légy vezérünk Ámen.

Hála néked Jézusunk,
Hogy iskolába járunk,
Mert ha jól figyelmezzünk,
Jók és bölcsebbek leszünk.
Oktass hát ugy tanuló :
Nevej hát ugy javulok.
Ugy nem járok hiába
A földi iskolába. Ámen.

Bölcsességnek Atyja, adj nekünk figyelmet,
Hogy hiven tanuljuk oktató szavad ;
Boldogok, kik arra szüntelen figyelnek,
Mert a szép, igaz, jó mindig megmarad.
Tiszta érzelemmel töltsd be sziveinket ;
Hogy szeressük azt is, aki ellenünk ;
Áldd meg iskolánkat, óvjad lépteinket,
Szeretetnek Atyja, légy s maradj velünk ! Ámen.

Jó Atyánk, szent Istenünk,
Ajkunk nyílik hő imára :
Addj erőt az új munkára,
Jó Atyánk szent Istenünk !
Jobbod akit véd, vezérel,
Az a kívánt célhoz ér el.
Jobbod nyujtsd, óh nyujtsd nekünk,
Jó atyánk, szent Istenünk ! Ámen.

Mennybéli Isten ! ki szent Fiad által égi tudományt küldtél az emberekhez, hogy téged minél jobban megismerhessenek : kérünk, tökéletesítsd bennünk ezt a tudományt ; add, hogy szorgalmunk s igyekezetünk által célunkat elérhessük és hogy minden törekvésünk a te dicsőségedre legyen. Ámen.

Tanulás után.

Köszönöm, jó Istenem,
Hogy adtál figyelmet,
Hogy gazdagítottad
Elmémet, szívemet.

Add, hogy a mit tanultam,
Javamra szolgáljon,
Lelkem reád gondjon,
Szeressen, imádjon. Ámen.

Téged Isten megismerni
Tiszttem és dicsőségem.
Ösvényeiden haladni
Örökös nyereségem.
Add hát, hogy ismerjelek,
Szivemből szeresselek,
Benned örömemet leljem
S képedet méltán viseljem. Ámen.

„Hála néked Uram, kitől erőt vettem,
Hogy a tanulásban előre mehetem.
Oltsd mélyen lelkembe a jót, oh Istenem,
Mert a mit tanulok, drágább, mint midenem
Add tovább, oh Uram, hogy ne csak megértsem
A jót, s azért mégis törvényedet sértsem.
Mert csak úgy lesz üdvös, a mi jót tanulok,
Ha életemben is az által javulok“ Ámen.

Kegyelemnek Atyja, adj erőt mi nekünk,
Hogy hiven kövessük buzdító szavad;
Tedd gyümölcsözővé lelki épülésünk,
Hadd legyen világod boldog és szabad!
Hittel és reménnyel s tiszta szeretettel,
Add, hogy úgy haladjunk szent ösvényeden,
Hogy példát mutatva gondolattal, tettel:
Munkás életünkön áldásod legyen: Ámen.

Mennynek s földnek dicső uralkodója, jó Atyánk!
Háláka! adunk néked, hogy minket a tudományokban
e mai napon is elősegítettél: különösen, hogy rólad
való ismereteinket gyarapítottad.

Kérünk, légy továbbra is segítségünk, hogy elménk
naponként világosodva, lássa meg egykor a te dicsősé-
gednek világosságát, a melyet hiszünk, hogy megadsz
nekünk a Jézus által. Ámen.

Királyért.

Isten! tarsd meg országunk királyát,
Fény borítsa szentelt koronáját:
Trónját boldog nemzet támogassa,
Honszerlmünk emelje magasra.
Nemzetek Atyja! im hozzád kiált
A népek ajka: Tartsd meg a királyt! Ámen.

Hazáért.

Halld imánkat, égnek Ura!
Egy nemzet esd és kérve-kér
Előted a porba hullva
Hazájának szent üdveért
Imája ez: áld meg honát
S tartsd meg örök időkön át! Ámen.

Az egyházért.

Jó Istenünk, arra kérünk szépen:
Egyházunkat tartsd meg bajban, vészben.
Vessél nehéz küzdelmének véget,
Hozd reá a kívánt dicsőséget.

Add, hogy őt mint jó anyát szeressük,
Javát, jogát védjük és keressük;
És amiként egykor ősapáink —
Tűrjük érte el a sors csapását.

És ha jönne — mitől mentsen kezed —
Idő, melyért annyi szív vérezett,
Legyen akkor nekünk is jelszavunk;
Egyházunkért, ha kell, meg is halunk. Ámen.

Szülőkért

Mig szüleim velem vannak,
A mi jó, mindent megadnak.
Isten, tartsd meg életöket,
Hogy sokáig áldjam őket. Ámen.

Tanítókért.

Legyen hála, jó Istenem,
Hogy annyi sok jót adsz nekem.
Jó tanítóim oktatnak
S mindig jó tanácsot adnak.
Óh add, hogy őket kövessem,
Tiszteljem és hűn szeressem. Ámen.

Betegségben.

Inségemben, jó Istenem,
Ne hagyj el, gyógyíts meg engem.
Add vissza egészségemet,
Gyógyítsd meg beteg testemet. Ámen.

Felgyógyuláskor.

A kinos óra már elmúlt,
Betegségem jóra fordult.
Te adtad ezt, jó Istenem,
Óh légy áldott minden helyen!

Evés előtt.

Jó Istenünk, édes Atyánk!
Kérünk légy kegyelmes hozzánk.
Szenteld meg szívünket, lelkünket,
És áldd meg eledelünket.
Tekints minden könnyörgőre,
Szegényre és éhezőre. Ámen.

Terítve van asztalunk, a te örök jóságodból, nagy Isten! Engedd, hogy mielőtt mellé ülnék, áldjam a te kegyelmedet, ki hiven gondoskodik testi szükségeimről. Te vigyázz rám, hogy vissza ne éljek javaidal s te légy táplálóm életemnek minden idejében. Ámen.

Evés után.

Mennyei szent Atyánk, áldott legyen neved,
Hogy jól tartottál e házban mindeneket.
Add, egészségünkre szolgáljon, mit ettünk
S gondodat terjeszd ki máskor is felettünk. Ámen.

Ki az ételt, italt adád,
Atyánk vedd a hálafohászt!

Viseld gondunkat, míg élünk
Jézus szent nevében kérünk. Ámen.

Aki ételt, italt adott :
Annak neve legyen áldott ! Ámen.

Áldva legyen szent neved, jóságos Isten ! hogy megengedted ételünknek és italunknak mértékletes elköltését. Megujítottad testi erőnket, hogy tovább folytathassuk dolgainkat. Kérünk lelki erőnket is ujítsd meg, hogy ne fáradjon el a te jóvoltod magasztalásában, melyen való szives igyekezeteinket tarsd meg minden időben Ámen.

B) Az egyetemes vallástanítási terv szerint tanítandó egyházi énekek:

(Osztott iskola.)

I. osztály:

Mennynek, földnek teremtője 470.
Adjunk hálát az Urnak 489.
Mennyből jövén az angyalok 34.
Mind jó, amit Isten tészén 292.
Ki csak Istenre dolgát hagyja 166.
Teremtő Istenünk 353.

II. osztály.

Szivem keserüségét 352.
Maradj meg kegyelmeddel 208.
Dicsérlek, uram tégedet 458.
Kegyes Jézus, itt vagyunk 202.
Az éj im érkezik 497.
Uram Jézus, fordulj hozzánk 204.
Életünk ideje repül 512.
Óh szent Isten, vonj engemet 485.
ismétlésül az I-ső osztály énekei.

III. osztály :

Az éj immár elenyészett 456.
Erős várunk nekünk az Isten 185.

Jer, dicsérjük Istent 316.
Bizzad minden utadat 163.
Uram, ma is éltetél 505.
Készüj, testem, nyugalomra 503.
Érzem, hogy vagyok halandó 175.
Jézus én bizodalمام 99.
Minden ember csak halandó 563.
Keressétek serénységgel 329.
Isméltésül az I. és II. oszt. énekei.

IV. osztály :

Tégeg látván, kies reggel 479.

Az Úr az én hü pásztorom 150.
Eljött hozzánk az idvesség 221.
Uram, Isten, én tudom jól 365.

Krisztus Urunknak áldott születésén 32.
Isten felséges adománya 587.
Dicsőség mennyben Istennek 135.
Hogyne dicsérném az Istent 312.

Ifjuságom teremtője 520.
Jézus, ki bünös lelkemet 236.

Légy csendes szívvvel és békével 348.
Isméltésül az előző osztályok énekei.

V—VI. osztály :

Az Ur gondot visel 160.

Istentől el nem állok 294.
Szivem szerint Úristen 475.

Jézus hozzád emelkedünk 584.

Jézus Istennek báránya.

Jövel, Szentlélek Úristen 120.

Készítsd magad kedves lélek 250.

Óh mily nagy az Isten jósága 151.

Embereknek szeretője 285.

Óh én bűnös, jaj, mit tegyek 240.

Szerelmes Jézus! 72.

Vigyázzatok, felkeljetek 560.

Előtted állok drága Jézusom 233.

A nap elment óh Jézus maradj velem 495.

Az Istennek jótetszése 158.

Mint Isten akarja, légyen 296.

Ez esztendőöt megáldjad 47.

Én Istenem, én bűnös ember 234.

Ismétlésül az előző osztályok énekei.

Az ismétlő iskola osztályaiban:

Az elemi iskola osztályaiban eltanított énekek ismétlése, begyakorlása és a tanulókkal *egyenként énekel-
tetése.*

